

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

**NASTANEK IN DELOVANJE CENTRALNEGA REGISTRA
TRANSAKCIJSKIH RAČUNOV PRI BANKI SLOVENIJE**

Kandidatka: Katja Bezjak
Številka indeksa: 04033611

Mentor: doc. dr. Primož Pevcin

Ljubljana, marec 2009

POVZETEK

Plačilni in poravnalni sistem opredeljujemo kot pravno razmerje med tremi ali več člani plačilnega sistema v zvezi z medsebojno poravnavo denarnih obveznosti, urejeno s pravili sistema. Temeljna naloga plačilnih in poravnalnih sistemov je omogočiti poravnavo denarnih obveznosti, ki nastajajo pri poslovanju ekonomskih subjektov na trgu dobrin in finančnih trgih. Reforma plačilnega prometa je povzročila migracijo plačilnega prometa iz Agencije za plačilni promet v bančno okolje in sicer v okrilje Banke Slovenije. Reforma je povzročila prenehanje delovanja žiro računa, ki ga je Agencija za plačilni promet vodila za pravne osebe. V diplomskem delu poleg plačilnih in poravnalnih sistemov obravnavam tudi vzpostavitev enotne strukture transakcijskega računa, ki je nastala kot posledica prekinitve delovanja Agencije za plačilni promet in žiro računa, ta pa je ustrezala tako nacionalnim kot tudi mednarodnim standardom. Za potrebe izvajanja plačilnega prometa in zaradi nadaljevanja ustaljene prakse je nastal centralni register transakcijskih računov kot eden izmed temeljnih dejavnikov plačilnega in poravnalnega sistema, ki ga upravlja Banka Slovenije in je posebnost v evropskem prostoru.

Ključne besede: plačilni in poravnalni sistemi, bruto poravnava, neto poravnava, bilateralni pobot, neto pozicija, reforma plačilnega prometa, transakcijski račun, BBAN (Basic Bank Account Number), IBAN (International Bank Account Number), centralni register transakcijskih računov, fizične osebe in zasebniki, pravne osebe, poizvedbe.

SUMMARY

Payment and settlement systems are described as legally relationship between three or more participants concerning mutually settlement monetary obligation arranged with rules of system. Basic assignment of payment and settlement system is to allow settlement of monetary obligation that occurring at business of economic subjects on market of assets and financial markets. Reform of payment transaction caused migration of payment transaction from Agency for payment transaction to bank environment, to protection of Bank of Slovenia. Reform caused stopping of activity of giro account that Agency for payment transaction directed for legal people. In dissertation besides payment and settlement systems I also consider establishment of common structure of transactional accounts that occurred as consequence of termination of activities of Agency for payment transaction and giro account. The common structure of transactional accounts suited national as also international standards. For needs of performing payment transaction and because of continuation of established practice the central register of transactional account has occurred. The central register of transactional account is one of fundamental factors of payment and settlement systems that Bank of Slovenia runs in European space.

Key words: payment and settlement systems, gross settlement, net settlement, bilateral settlement, net position, reform of payment transactions, transactional bank account, BBAN (Basic Bank Account Number), IBAN (International Bank Account Number), central register of transactional accounts, natural people, legal people, inquiries.

KAZALO

POVZETEK	II
SUMMARY	III
1 UVOD	1
1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA	1
1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE	2
1.3 METODE DELA	2
1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	2
2 PLAČILNI IN PORAVNALNI SISTEMI V SLOVENIJI	4
2.1 POMEN IN CILJ DELOVANJA PLAČILNIH IN PORAVNALNIH SISTEMOV	4
2.2 ŠIRŠA DEFINICIJA PLAČILNEGA SISTEMA	4
2.3 OŽJA DEFINICIJA PLAČILNEGA IN PORAVNALNEGA SISTEMA.....	6
2.3.1 Bruto poravnava	7
2.3.2 Neto poravnava	8
2.4 UDELEŽENCI V PLAČILNIH IN PORAVNALNIH SISTEMIH	10
3 REFORMA PLAČILNEGA PROMETA	13
3.1 SPLOŠNO	13
3.2 SLABOSTI DELOVANJA AGENCIJE ZA PLAČILNI PROMET	14
3.3 RAZLOGI ZA REFORMO.....	14
3.4 CILJI REFORME.....	15
3.5 PREHOD V NOV PLAČILNI SISTEM.....	16
3.6 ZAKLJUČEK MIGRACIJE RAČUNOV V BANČNO OKOLJE.....	17
4 VZPOSTAVITEV ENOTNE STRUKTURE TRR	18
4.1 OPREDELITEV POJMA TRANSAKCIJSKEGA RAČUNA.....	18
4.2 PREDNOSTI POSLOVANJA S TRANSAKCIJSKIMI RAČUNI.....	19
4.3 STRUKTURA TRANSAKCIJSKEGA RAČUNA V SLOVENIJI	19
4.3.1 Nacionalna struktura transakcijskega računa v Evropi.....	21
4.3.2 Mednarodna struktura transakcijskega računa IBAN.....	21
5 CENTRALNI REGISTER TRANSAKCIJSKIH RAČUNOV	23
5.1 SPLOŠNO	23
5.2 NAMEN POSTAVITVE REGISTRA.....	23
5.3 VODENJE REGISTRA	24
5.4 NAČINI IZVAJANJA POIZVEDB	25
5.4.1 Izvajanje poizvedb, prejetih v pisni obliki.....	25
5.4.2 Izvajanje poizvedb oddanih preko spletnega obrazca	28
5.4.3 Sklenjena pogodba o elektronskem posredovanju	29
5.4.4 Poizvedovanje po pravnih osebah in zasebnikih	30
6 ZAKLJUČEK	32
LITERATURA	35
VIRI	36
SEZNAM SLIK IN TABEL	37
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	37
SEZNAM SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV	37
PRILOGE	38
IZJAVA KANDIDATA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	51

1 UVOD

1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA

Plačilni in poravnalni sistemi so vitalni del gospodarske in finančne infrastrukture, saj njihovo učinkovito delovanje ključno prispeva k splošni ekonomski uspešnosti, s tem da omogočajo varno in pravočasno poravnavo transakcij. Plačilni in poravnalni sistemi se lahko obravnavajo v širšem in v ožjem smislu. Plačilne in poravnalne sisteme v najširšem smislu predstavljajo udeleženci, postopki, plačilni instrumenti, standardi, pravila in navodila, komunikacije in tehnološka podpora, njihov namen delovanja pa je prenos sredstev med računi. V ožjem smislu gre pri plačilnih in poravnalnih sistemih za izmenjavo informacij o plačilih in za prenos sredstev iz naslova plačil med bankami kot izvajalci storitev plačilnega prometa, ki so potrebne v primeru, ko plačnik in prejemnik sredstev nista komitenta iste banke.

Slovenija je v začetku devetdesetih let doživela vrsto pomembnih sprememb, ki so bile povezane z zamenjavo samoupravne družbeno-ekonomske ureditve v tržno. Obstoječi plačilni sistem ni ustrezal novim gospodarskim razmeram, saj tržno gospodarstvo temelji na drugačnih predpostavkah kot samoupravno. V procesu prehoda v konkurenčno tržno gospodarstvo se je na področju plačilnega prometa začela odvijati reforma plačilnega prometa, ki je predvidevala vodenje transakcijskih računov pravnih oseb in zasebnikov v poslovnih bankah. Pravnim osebam in zasebnikom je omogočila prosto izbiro banke, preko katere želijo opravljati plačilni promet, Banki Slovenije pa večje možnosti za izvajanje nadzora nad plačilnim prometom. Posledica reforme plačilnega prometa je prenehanje delovanja Agencije za plačilni promet, ukinitve žiro računa in nastanek transakcijskih računov pravnih oseb in zasebnikov, kasneje tudi fizičnih oseb v poslovnih bankah.

Z migracijo računov v bančno okolje je bilo potrebno vzpostaviti enotno strukturo transakcijskih računov. Ta je morala ustrezati tako nacionalnim kot tudi mednarodnim standardom. Vzpostavljena je bila enotna struktura nacionalnega transakcijskega računa in enotna struktura mednarodnega transakcijskega računa. Kot posledica reforme plačilnega prometa in s tem povezanim transakcijskim računom je nastal tudi register transakcijskih računov pri Banki Slovenije, ki je eden izmed temeljnih dejavnikov plačilnega in poravnalnega sistema. Register vsebuje podatke o imetniku računa (ime, priimek in davčna številka) in njegovih transakcijskih računih, ki jih ima pri poslovnih bankah (podatke o odprtih in zaprtih računih). Vzpostavljen register je posebnost našega plačilnega in poravnalnega sistema, saj smo edina evropska država, ki ima vzpostavljen tak register.

1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

V diplomski nalogi želim opisati nastanek Centralnega registra transakcijskih računov pri Banki Slovenije in njegovo delovanje. Da bi mi to uspelo, je potrebno najprej opisati plačilne in poravnalne sisteme, kajti centralni register transakcijskih računov je eden ključnih dejavnikov plačilnih in poravnalnih sistemov. Pred Banko Slovenije so žiro račune vodili v Agenciji za plačilni promet in zato je zelo pomembno, da so predstavljene slabosti njenega delovanja in kaj je pripeljalo do reforme plačilnega prometa in posledično do migracije žiro računov v bančno okolje in s tem tudi, kako so nastale enotne strukture transakcijskih računov pravnih in fizičnih oseb ter zasebnikov. Ker je poleg predstavitve nastanka moj temeljni cilj tudi obrazložitev samega delovanja centralnega registra transakcijskih računov, bom zadnji del diplomske naloge namenila delovanju le-tega. Delovne izkušnje na tem področju bodo pripomogle, da bo predstavljen tako teoretično kot tudi praktično.

Register transakcijskih računov je posebnost v evropskem prostoru, saj smo edina evropska država, ki ima vzpostavljeno takšno evidenco. Tako nastanek kot delovanje centralnega registra transakcijskih računov pri Banki Slovenije sta pozitivno vplivala na novo postavljen plačilni in poravnalni sistem. Namen njegove vzpostavitve je bilo izvajanje plačilnega prometa, kontrola obstoja transakcijskih računov in javnost podatkov. Njegova uveljavitev je pozitivno vplivala tako na poslovne banke in Banko Slovenije kot tudi na fizične, pravne osebe in zasebnike.

1.3 METODE DELA

Pristop raziskovanja v diplomski nalogi je deskriptiven. Uporabila sem metodo deskripcije (opis in predstavitev obstoječega in delujočega centralnega registra transakcijskih računov), interna poročila, navodila BS in iz člankov in internetnih strani povzemala stališča in spoznanja drugih avtorjev in strokovnjakov iz Banke Slovenije.

1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko delo z naslovom Nastanek in delovanje centralnega registra transakcijskih računov pri Banki Slovenije je razdeljeno na štiri poglavja.

V prvem poglavju z naslovom Plačilni in poravnalni sistemi v Sloveniji je najprej opredeljen sam pojem plačilnih in poravnalnih sistemov v širšem in ožjem smislu. Nato je razložen pomen bruto in neto poravnave na konkretnem primeru. Poglavje je zaključeno z navedbo udeležencev v plačilnih in poravnalnih sistemih.

Drugo poglavje je zelo pomembno z vidika nastanka centralnega registra TRR in sicer zato, ker je posledica reforme plačilnega prometa njegova uveljavitev. Predhodnica Banke Slovenije je bila Agencija za plačilni promet, ki je upravljala z žiro računi pravnih oseb. V tem poglavju predstavim delovanje Agencije za plačilni promet in

njene slabosti, razloge za reformo in cilje ter kako se je migracija računov v bančno okolje končala.

Tretje poglavje govori o vzpostavitvi enotne strukture transakcijskih računov in primerjavi z žiro računi, ki so delovali v sklopu Agencije za plačilni promet. V tem poglavju je vključen mednarodni vidik in sicer primerjava transakcijskih računov z drugimi evropskimi sistemi in njegov pomen v evropskih plačilnih in poravnalnih sistemih.

Četrto poglavje govori o samem delovanju centralnega registra transakcijskih računov (splošno o delovanju, namenu vzpostavitve, načinu vzdrževanja, kdo so njegovi uporabniki, kako se podatki posredujejo v register in iz njega ter sami načini izvajanja poizvedb po transakcijskih računih fizičnih in pravnih oseb).

2 PLAČILNI IN PORAVNALNI SISTEMI V SLOVENIJI

2.1 POMEN IN CILJ DELOVANJA PLAČILNIH IN PORAVNALNIH SISTEMOV

Nacionalni plačilni in poravnalni sistem je eden osnovnih sestavnih delov monetarnega finančnega sistema. S svojim zanesljivim delovanjem prispeva k splošni stabilnosti gospodarstva, z učinkovitostjo delovanja plačilnega in poravnalnega sistema pa je v veliki meri določena učinkovitost izvajanja vseh transakcij v gospodarstvu.

Temeljna naloga plačilnega in poravnalnega sistema je tako omogočiti poravnavo denarnih obveznosti, cilj javne politike na tem področju pa je zato omogočiti varen in učinkovit prenos denarnih sredstev. Koncept učinkovitosti v tem kontekstu vključuje zanesljiv, pravočasen in poceni prenos denarja. Dodatni cilji povezani s strukturo in delovanjem finančnih trgov na splošno so spodbujanje delovanja denarnih trgov, kar povečuje likvidnost bančnega sistema in nebančne javnosti, olajšanje izvajanja monetarne politike ter spodbujanje odprtih in konkurenčnih finančnih trgov. (Marquardt, 1994, str. 116)

2.2 ŠIRŠA DEFINICIJA PLAČILNEGA SISTEMA

Poznamo več definicij plačilnih in poravnalnih sistemov. Najširša definicija pravi, da je plačilni in poravnalni sistem niz ureditev, ki olajšujejo poplačilo obveznosti, ki so jih pri pridobivanju realnih ali finančnih virov prevzeli ekonomski subjekti (Van den Bergh, 1994, str. 29). Definicija komiteja plačilnih in poravnalnih sistemov pravi, da plačilni in poravnalni sistemi sestavljajo nabor instrumentov, bančnih postopkov in medbančnih sistemov za prenos sredstev, ki omogočajo kroženje denarja. Plačilni sistem v najširšem smislu (kot nacionalni plačilni sistem) predstavljajo institucije, pravila, postopki, instrumenti in tehnologija, ki najširšemu krogu uporabnikov omogočajo prenos denarnih sredstev.

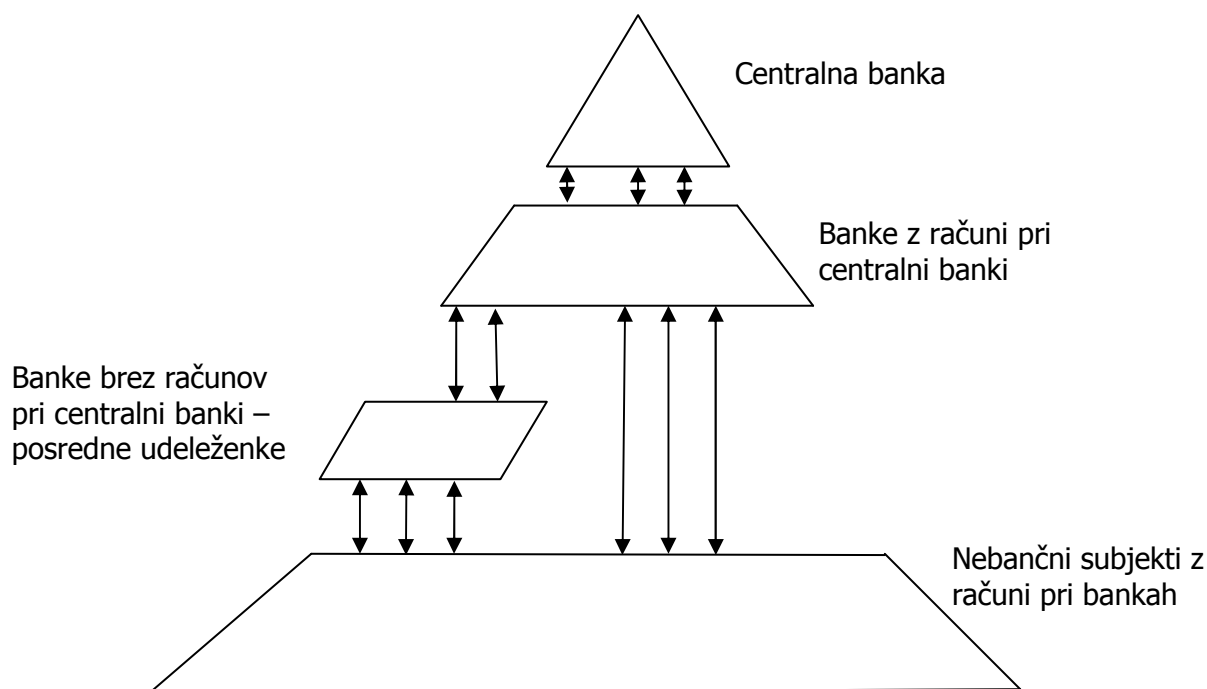
Osnovni elementi plačilnega in poravnalnega sistema tako vključujejo (Committee in Payment and Settlement Systems, 2005, str. 2):

- Plačilni instrumenti so najrazličnejše oblike plačevanja (čeki, plačilne kartice, plačilni nalogi). V najširšem pomenu so plačilni instrumenti vsa sredstva, ki imetniku omogočajo brezgotovinski prenos sredstev oziroma dvig gotovine (Banka Slovenije, 2008a). Plačilni instrumenti so uporabljeni za sprožitve in usmerjanje prenosa sredstev med računi, ki jih imata plačnik in prejemnik plačila pri finančnih institucijah.

- Mrežne ureditve so pomembne z vidika obdelave in prenosa informacij o plačilih ter prenos sredstev med institucijo plačnika in prejemnika plačila. Institucije vodijo plačilne (transakcijske) račune, potrošnikom in podjetjem zagotavljajo plačilne instrumente in storitve. Vključene so tudi organizacije, ki za te institucije upravljajo mrežne ureditve in skrbijo za prenos informacij in sredstev.
- Vključeni so tudi tržni dogovori, pravila in pogodbene ureditve na področju zagotavljanja, nudenja, pridobivanja in cenovljenja različnih plačilnih instrumentov in storitev. Osnovni elementi plačilnega in poravnalnega sistema prav tako vključujejo zakone, standarde, pravila in postopke, določene s strani zakonodajalca, sodišč, regulatorjev in plačilnih organizacij, ki opredeljujejo postopke plačevanja in delovanja trgov plačilnih storitev.

Nacionalni plačilni in poravnalni sistem lahko opišemo kot hierarhijo v obliki piramide (Slika 1), na dnu katere je široka baza ekonomskih subjektov, katerih dnevna dejavnost v tržnem gospodarstvu ima za posledico tudi plačilne obveznosti. To bazo sestavljajo posamezniki in podjetja, ki se pri poravnavi obveznosti zanašajo na plačilne storitve, ki jih zagotavljajo banke. Na ta način, z uporabo bančnih storitev, ekonomska aktivnost posameznikov in podjetij pripelje do vzpostavitve medbančnih obveznosti iz naslova poravnave. Na vrhu piramide je centralna banka. Ta vodi račune praktično vsem poslovnim bankam, ki imajo odprte račune pri centralni banki. Banke, ki pri centralni banki nimajo odprtih računov, imajo račune odprte pri bankah, ki račune pri centralni banki imajo (Banka Domžale, Koroška banka, Banka Zasavje imajo odprt račun pri NLB). Centralna banka prav tako služi kot končna poravnalna oblast, saj zagotavlja dokončno medbančno poravnavo v centralno-bančnem denarju. Plačilo s centralno-bančnim denarjem je posebna oblika plačila, saj se lahko plačilo odrazi v terjatvi do institucije, ki ne more propasti. Zaradi njene moči ustvarjanja denarja centralni banki nikoli ne primanjkuje likvidnosti, ob tem pa lahko centralne banke posameznim poslovnim bankam dodatno likvidnost zagotavljajo s centralno-bančnimi instrumenti, kar pomembno prispeva k učinkovitosti nacionalnega plačilnega sistema.

Slika 1: Plačilna piramida

Vir: lasten prikaz

2.3 OŽJA DEFINICIJA PLAČILNEGA IN PORAVNALNEGA SISTEMA

Ožja definicija plačilnega in poravnanege sistema ne govori več o skupku ureditev plačevanja na ravni določene države ali gospodarskega prostora, temveč o konkretni instituciji. Zakon o plačilnem prometu (Uradni list RS, št. 102/2007) v 53. členu opredeljuje plačilni in poravnalni sistem kot pravno razmerje med tremi ali več člani plačilnega in poravnanege sistema v zvezi z medsebojno poravnavo denarnih obveznosti, urejeno s pravili tega sistema.

Definicija plačilnega in poravnanege sistema v ožjem pomenu je tako enakovredna definiciji medbančnega sistema za prenos sredstev Odbora za plačilne in poravnalne sisteme (Committee on Payment and Settlement Systems, 2003, str. 24 in 27). Po tej je medbančni sistem za prenos sredstev opredeljen kot formalni dogovor, ki temelji na pogodbah ali statutu, s številnimi udeleženci v sistemu, ki omogoča kroženje denarja, in v katerem so večina ali vsi neposredni udeleženci finančne institucije, predvsem banke in druge kreditne institucije.

Govorimo torej o ureditvah, preko katerih se izvajajo prenosi sredstev med bankami za lasten račun ali za račun njihovih strank (v primeru, ko plačnik in prejemnik plačila

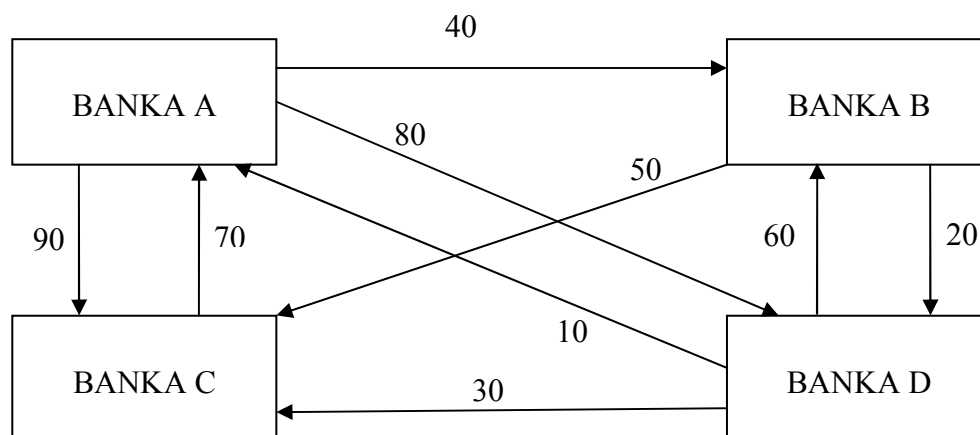
nimata računa pri isti banki). Prenos sredstev je sprožen s predložitvijo plačilnega naloga s strani plačnika, z zahtevo po prenosu sredstev prejemniku plačila, plačila pa so obdelana v skladu z vnaprej določenimi pravili in operativnimi postopki. Obdelava lahko vključuje postopke kot so identifikacija, usklajevanje in potrditev plačil, ključna elementa pa sta prenos informacije o plačilu (kliring) ter dejanski prenos sredstev povezanih s plačilom med banko plačnika in banko prejemnika plačila (poravnava). Poravnava pomeni prenehanje obveznosti plačnika do prejemnika plačila. Poravnava je nepreklicna in brezpogojna. (Committee on Payment and Settlement Systems, 1997, str. 3)

Vsak prenos informacije o posameznemu plačilu lahko spremlja odgovarjajoči prenos sredstev, alternativno pa je mogoče posamezne plačilne obveznosti s poboto tudi medsebojno izravnati. V prvem primeru je poravnava izvršena na bruto osnovi, v primeru pobota pa so plačila obdelana in knjižena posamično, medbančni prenos sredstev za poravnavo teh transakcij pa je izveden na neto osnovi, v višini med prilivnimi in odlivnimi plačili.

2.3.1 Bruto poravnava

Primer prikazan v sliki 2 kaže, da v primeru bruto poravnave vsako plačilo spremlja odgovarjajoči prenos sredstev, saj se poravnava izvrši za vsako plačilo posebej. V primeru 9 medbančnih plačil je dejansko izvedenih 9 medbančnih prenosov sredstev v skupini vrednosti 450 enot.

Slika 2: Bruto poravnava

Vir: Povzeto po: Van den Bergh, 1994, str. 36.

Če bruto poravnavi dodamo še sprotnost, govorimo o sistemih bruto poravnave v realnem času (BPRČ). Sistemi BPRČ zaradi zahteve po sprotnosti poravnave potrebujejo neposredno povezavo do računov udeležencev v sistemu, zato so računi običajno vodeni kar znotraj sistema. V sistem BPRČ se tako vsako plačilo poravna posamično in - v primeru zadostnih sredstev na račun banke plačnika - takoj, ko pride v sistem.

Sistemi, ki zagotavljajo bruto poravnavo v realnem času tako zahtevajo relativno visoko raven likvidnosti, saj mora banka plačnika ob vsakem plačilu posebej in sproti zagotavljati denarna sredstva najmanj v višini v sistem posredovanega plačila. Ob tem pa ti sistemi pomembno zmanjšujejo kreditno tveganje v plačilnih in poravnalnih sistemih, saj s sprotno dokončnostjo poravnave odpravljajo odlog, znotraj katerega nastajajo medbančne izpostavljenosti.

2.3.2 Neto poravnava

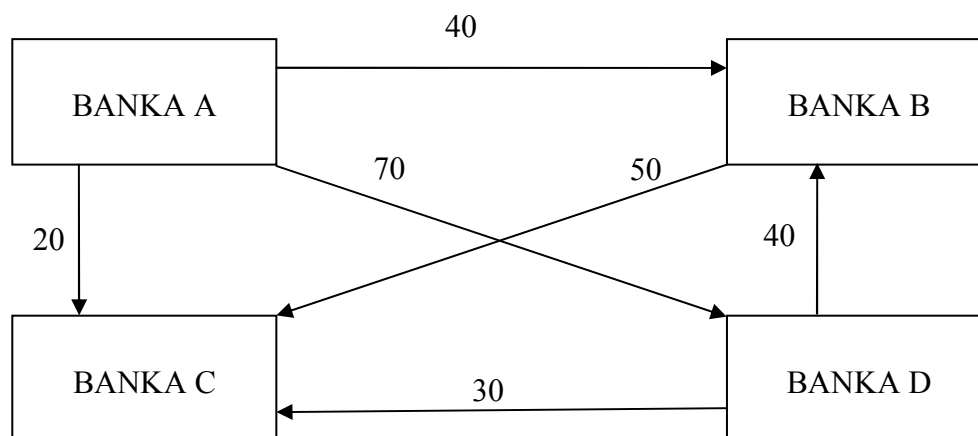
Banke v plačilnih in poravnalnih sistemih se lahko dogovorijo glede ureditev, ki vključujejo pobot. Glavni cilj pobota je zmanjšati obseg za poravnavo potrebne likvidnosti. Dogovorijo se, da ne bodo vsakega plačila poravnale posebej, temveč bodo znotraj določenega obdobja (imenovanega klirinški cikel) akumulirale svoje terjatve in obveznosti iz naslova plačil ter na koncu tega obdobja izravnale prilivna in odlivna plačila.

Pobot v tem kontekstu pomeni preoblikovanje obveznosti in terjatev, ki izvirajo iz medsebojnega plačevanja med udeleženci v sistemu, v eno (multilateralni pobot nasproti skupini udeležencev v sistemu) ali več (bilateralni pobot med pari udeležencev) neto terjatev in obveznosti (t.i. neto pozicije). Neto pozicija je tako vrednost plačil, ki jih je udeleženec prejel iz plačilnega sistema do konca klirinškega cikla, zmanjšana za vrednost plačil, ki jih je v tem obdobju v sistem poslal. Neto pozicija je lahko upniška (kreditna), dolžniška (debetna) – v primeru izravnanih terjatev in obveznosti – ničelna. Neto pozicija se po zaključku klirinškega cikla poravna s prenosom sredstev, običajno na računih pri centralni banki.

Zaradi značilnosti delovanja neto sistemov, za katere je značilna akumulacija plačil znotraj določenega obdobja, se ti sistemi imenujejo tudi neto sistemi z odloženo poravnavo. Tako sta informacija o plačilu in posledični prenos sredstev ločena, informacija o plačilu pa do dokončnosti poravnave predstavlja le zavezo za prenos sredstev. Poravnalni odlog, ki nastane med predložitvijo plačila v sistem in njegovo dokončno poravnavo (poravnavo neto pozicije), predstavlja vir kreditnega tveganja, saj so vsa plačila do dokončne poravnave samo pogojna.

Primer bilateralnega pobota na sliki 3 kaže, da se je z vidika števila prenosov sredstev spremenilo relativno malo (od 9 izmenjanih plačil je še vedno 6 prenosov sredstev). Ker v tem primeru banke izravnavajo bilateralne obveznosti iz naslova številnih medsebojnih plačil, se je skupna vrednosti dejansko izvršenih prenosov sredstev pomembno zmanjšala (na 250 enot). Likvidnostne potrebe bančnega sistema so se zmanjšale skoraj za polovico.

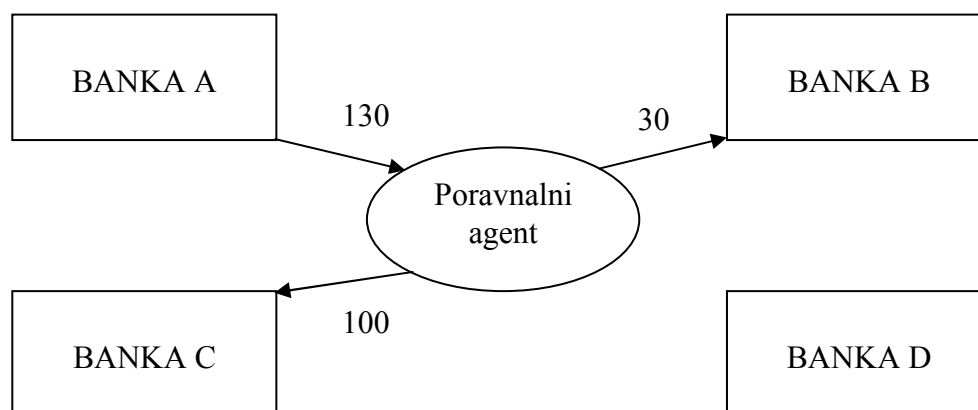
Slika 3: Bilateralna poravnava

Vir: Povzeto po Van den Bergh, 1994, str. 37.

Nadaljnje znižanje vrednosti dejanskih poravnav je doseženo z multilateralnim pobotom, kot je prikazano v sliki 4. Banke z multilateralno neto dolžniško pozicijo poravnajo svoje obveznosti na poseben račun poravnalnega agenta, ta pa po prejemu plačil od vseh bank z neto dolžniškimi pozicijami odobri račune bank z neto upniškimi pozicijami. V prikazanem primeru je skupina vrednosti prenosov sredstev 130, kar ponovno predstavlja prihranek poravnalnega medija v višini skoraj 50% glede na bilateralni pobot.

Slika 4: Multilateralna neto pozicija

Vir: Povzeto po Van den Bergh, 1994, str. 38.

Tako je z vidika udeležencev ključna prednost sistemov neto poravnave (glede na sisteme bruto poravnave) nižja zahtevana likvidnost, ki jo potrebujejo za poravnavo enakega obsega plačil (določene skupne vrednosti plačilnih transakcij), saj se s prenosom sredstev poravnava samo razlika med vrednostjo odlivnih in prilivnih plačil. Ob tem je zaradi dejstva, da plačil v sistemu ni potrebno posredovati sproti in posamično mogoče uporabiti tudi paketno obdelavo, ki znižuje stroške komunikacije.

2.4 UDELEŽENCI V PLAČILNIH IN PORAVNALNIH SISTEMIH

Gotovinska plačila vedno potekajo med dvema udeležencema. To sta plačnik in prejemnik plačila. V primeru, da je prenos gotovine fizičen (bankovci, kovanci), pravimo, da gre gotovina iz roke v roko in pri tem ne potrebujemo nikakršnega posredovanja. Pri negotovinskih plačilih se plačila v tržnih gospodarstvih opravijo pretežno s sodelovanjem poslovnih bank in drugih kreditnih institucij, ki so pooblašene za poslovanje z depoziti denarnih sredstev (Logar, 1998, str. 23). Na splošno se v razvitih tržnih gospodarstvih opravi največ plačil z negotovinskimi plačili.

V plačilni krog so vključeni plačniki, prejemniki, poslovne banke in centralna banka. V plačilnih in poravnalnih sistemih imajo izredno pomembno vlogo poslovne banke in Centralna banka Slovenije. Temeljna funkcija vsake centralne banke je izdajanje gotovine (primarnega denarja). Prav tako je njena naloga uravnavanje celotne količine denarja v obtoku in opravljanje plačilnih storitev za poslovne banke. Temeljna in količinsko najpomembnejša naloga oziroma funkcija poslovnih bank je sprejemanje depozitov in dajanje posojil ter opravljanje z njimi povezanih storitev za svoje stranke.

V plačilnih in poravnalnih sistemih držav EU in drugih tržnih gospodarstvih sodelujejo naslednji udeleženci:

- uporabniki
- finančne institucije, ki ponujajo storitve plačilnega prometa
- klirinške hiše
- centralna banka

Uporabniki plačilnega prometa, ki je definiran kot proces prenosa denarnih sredstev, izvajanja vplačil in izplačil ter izvajanja obračunov oziroma drugih poravnav v plačilnih sistemih (Uradni list RS, št. 102/2007, 5. člen), so tako pravne kot tudi fizične osebe. Med pravne osebe uvrščamo podjetja, banke, hranilnice, zavarovalnice, zavode in proračune. Fizične osebe pa so zasebniki in občani. Za pravne osebe in banke je vodila račune Agencija za plačilni promet. Po reformi plačilnega prometa pa je vodenje računov za pravne osebe, zasebnike in fizične osebe migriralo v bančno okolje. Uporabniki pri plačevanju svojih obveznosti uporabljajo negotovinska plačila, ki se poravnajo preko plačilnih in poravnalnih sistemov.

Finančne institucije, ki ponujajo storitve plačilnega prometa so borznoposredniške hiše, zavarovalnice in investicijski skladi. Poleg finančnih institucij je potrebno omeniti tudi državo oziroma državni proračun in same bančne institucije, banke in hranilnice. Storitve plačilnega prometa pa lahko opravljajo tudi vse tiste finančne institucije, ki imajo za opravljanje te dejavnosti ustrezno dovoljenje in so ustrezno nadzirane.

Klirinška hiša je eden izmed členov v verigi poravnavanja obveznosti med različnimi bankami. Gre za to, da si preko klirinške hiše banki dolžnika in upnika posredujeta plačilni sporočili, ki se akumulirata, izračuna se neto pozicija bank, po določenem času pa se poravnajo preko poravnalnih računov pri Banki Slovenije. Klirinška hiša je ponavadi ustanovljena s strani poslovnih bank in centralne banke.

Banka Slovenije zagotavlja tako kot tudi vse druge centralne banke v EU varen in učinkovit plačilni in poravnalni sistem, poravnavo plačil preko poravnalnih računov, zagotavlja meddnevno likvidnost, izvaja izredno pomembno funkcijo pregleda nad delovanjem plačilnih sistemov, lahko upravlja plačilne in poravnalne sisteme in nadzira njihovo delovanje (Anko, 2002, str. 43) ¹.

¹ Banka Slovenije je slovenska centralna banka in emisijska banka. Je nevladna ustanova, državnemu zboru pa je dolžna vsakih šest mesecev predložiti poročilo o svojem poslovanju. Banka ne posluje s fizičnimi in pravnimi osebami, temveč deluje kot nadzorni organ slovenskega bančnega sistema. Ustanovljena je bila 25. junija 1991 s sprejetjem Zakona o Banki Slovenije. Njen prvi guverner je bil France Arhar, ki sta mu sledila Mitja Gaspari in Marko Kranjec. Banka Slovenije kot centralna banka Slovenije skrbi predvsem za stabilnost valute in splošno likvidnost plačevanja v državi in do tujine. Za uresničitev teh nalog uravnava količino denarja v obtoku, skrbi za splošno likvidnost bank in hranilnic, predpisuje pravila za izvajanje jamstva za vloge občanov, opravlja posle za Republiko Slovenijo v skladu za zakonom, ter druge posle.

Republika Slovenija ima račun na Banki Slovenije, kamor priteka denar, ki ga država pobira z davki, in od koder denar odteka, ko država plačuje svoje obveznosti. Republika Slovenija se lahko pri Banki Slovenije zadolži največ do višine 5% državnega proračuna Slovenije ali do petine načrtovanega proračunskega primanjkljaja. Vsa ta posojila mora država vrniti do konca leta.

3 REFORMA PLAČILNEGA PROMETA

3.1 SPLOŠNO

Plačilni promet, ki ga razumemo kot prenašanje, unovčenje, obračunavanje, vplačevanje in izplačevanje denarnih sredstev med udeleženci plačilnega prometa je v državi za pravne osebe po veljavni zakonodaji (ZAPPN) do 30. junija leta 2002 opravljala Agencija za plačilni promet (APP) (Zalokar, 2000, str. 9). Poleg glavne naloge, opravljanje plačilnega prometa za pravne osebe, je opravljala tudi naloge statistike in informiranja.

Agencija je bila organizirana kot javni zavod in je nasledila nekdanjo Službo družbenega knjigovodstva. Pri svojem delovanju je bila neodvisna in odgovorna le Državnemu zboru. Tudi s finančnega vidika je bila samostojna, saj je tarifo za opravljanje svojih storitev, ki je hkrati predstavljala njene prihodke določala sama. Od 1. januarja 1995 je bila za opravljanje svojih nalog odgovorna tudi Vladi Republike Slovenije.

Plačilni promet je v okviru sistema Agencije za plačilni promet potekal preko žiro računov in prek posebnih računov delov pravnih oseb (podružnice in poslovne enote), ki so jih imele odprte pravne osebe. Pravne osebe so morale podpisati pogodbo o deponiranju sredstev pri banki, banka pa jim ni smela odpreti tekočega računa, ampak jim je Agencija za plačilni promet odprla žiro račun. Posledica tega je, da je plačilni promet čez dan potekal preko Agencije, zvečer pa so se sredstva z žiro računov vključevala v sredstva bank. Banka čez dan ni imela pregleda nad temi sredstvi, zato je bilo vedno prisotno tveganje, da bi zvečer bančni račun izkazoval negativno stanje, če bi deponenti banke ta dan več plačali kot dobili. Če je bilo stanje negativno, so banke iskale sredstva za pokritje na medbančnem trgu. V bančnem okolju banke že med dnevom uravnavajo svojo likvidnost. Za sredstva na računih Agencija za plačilni promet pravnim osebam ni plačevala obresti, vsa sredstva so obrestovale tiste banke, ki so jih vodile kot svoje depozite.

Agencija za plačilni promet je prav tako zbirala in obdelovala statistične podatke iz bilanc stanja in bilanc uspeha gospodarskih družb za namene državne statistike v skladu z Zakonom o državni statistiki, poleg tega je prav tako pripravljala razna mesečna poročila. Njeno delovanje je prenehalo konec leta 2002.

3.2 SLABOSTI DELOVANJA AGENCIJE ZA PLAČILNI PROMET

Celoten sistem delovanja Agencije za plačilni sistem je bil s tehničnega vidika zelo učinkovit, vendar je Slovenija v začetku devetdesetih let doživela vrsto sprememb, ki so bile povezane z zamenjavo družbeno-ekonomske ureditve, ki je prešla iz samoupravne v tržno, zato so bile spremembe na področju plačilnega prometa nujne.

Banka Slovenije zaradi neustreznega plačilnega sistema ni mogla izvajati vseh zakonskih obveznosti, zato je leta 1992 začela pripravljati nov sistem. Problematično je bilo tudi z vidika uporabnikov, saj so lahko plačilni promet opravljali le preko enega finančnega posrednika in za to plačevali visoko provizijo. Težave so se kazale tudi pri uravnavanju svoje likvidnosti, saj poslovne banke niso imele nadzora nad sredstvi svojih komitentov (Čadonič, 2000, str. 38).

3.3 RAZLOGI ZA REFORMO

Odprava monopola Agencije za plačilni promet na področju opravljanja plačilnega prometa je bila nujna zaradi več razlogov. V začetku devetdesetih se je v Sloveniji spremenil družbeno-ekonomski sistem. Iz samoupravne ekonomske ureditve smo prešli na tržno gospodarstvo, ki temelji na konkurenci in učinkovitosti. Uveljavljen plačilni sistem ni bil primeren za tržno ekonomsko ureditev, saj ni bilo nobene konkurence, ker je ves plačilni promet opravljala Agencija za plačilni promet. Monopol pri upravljanju plačilnega prometa je Agenciji za plačilni promet omogočil, da je za svoje storitve zaračunavala sorazmerno visoko provizijo. S prenosom plačilnega prometa na banke je na tem področju nastala konkurenca, s tem se je znižala tudi visoka provizija.

Med razlogi za prenovo je tudi dejstvo, da je obstajalo dejansko več plačilnih sistemov, ki med seboj niso bili povezani. Poleg tolarskega plačilnega prometa med pravnimi osebami, ki ga je opravljala Agencija za plačilni promet, smo imeli še tolarski plačilni promet med fizičnimi osebami in devizni plačilni promet s tujino, ki so ga opravljale banke. Taka razdelitev je imela pomanjkljivosti. Podjetja, ki so imela blokiran račun pri Agenciji za plačilni promet so lahko uporabljala sredstva s svojih deviznih računov.

Predpostavka v tržni ekonomiji je svoboda pri odločanju, zato gospodarskim subjektom ne moremo določiti, na kakšen način naj opravljajo svoj plačilni promet in elektronsko poslovanje, kot je to določeno v sistemu Agencije za plačilni promet. Pri teh odločitvah morajo biti samostojni, ker nase prevzemajo tudi odgovornost za odločitve.

Plačilni promet je potekal zunaj bančnega okolja, kar je pomenilo, da je bila Banka Slovenije omejena glede uravnavanja količine denarja v obtoku. Z reformo je centralna banka pridobila podrobnejši nadzor in možnost hitrega ukrepanja, saj je vodenje transakcijskih računov poravnalnih bank postala njena naloga.

Obstoječi sistem tudi ni ustrezal varnostnim zahtevam elektronskega poslovanja, ker je predvideval shranjevanje digitalnih certifikatov za overjanje dokumentov na trdem disku računalnika. To pa je predstavljalo potencialno nevarnost za zlorabo.

Reforma je bila potrebna tudi zaradi želje po vstopu v Evropsko unijo. Uveljavljen plačilni sistem namreč ni bil združljiv s standardi in direktivami EU. Plačilni promet je v državah EU rezultat dolgotrajnega razvoja bančnega sistema, ki je z internimi predpisi samostojno, neodvisno od državne regulative in v razmerah konkurence zagotovil učinkovit sistem. Reforma plačilnih sistemov je bila nujna za nadaljnji razvoj tržnega gospodarstva, finančnih trgov ter vključevanja Slovenije v Evropsko unijo in je pomenila vzpostavitev pogojev za prenos funkcij plačilnega prometa kot javnopravne storitve v konkurenčno bančno okolje. Osrednji namen projekta je bil vzpostaviti ustrezne tržne mehanizme v bančnem okolju in za komitente zagotoviti racionalno ter ugodno finančno poslovanje (Čadonič, 2000, str. 39-40).

3.4 CILJI REFORME

Z vidika vodenja centralnega registra transakcijskih računov je bil temeljni cilj, da se plačilni promet v celoti prenese v bančno okolje. To pomeni, da Agencija za plačilni promet, ki je do sedaj opravljala nalogo vodenja žiro računov pravnih oseb, ni več tista, ki bo monopolno izvajala to nalogo. Po končani reformi naj bi Banka Slovenije izvajala nalogo vodenja registra, vendar ne več žiro računov, temveč transakcijskih računov pravnih oseb, kasneje, ko so uredili register za pravne osebe, pa je vodila tudi register transakcijskih računov fizičnih oseb, ki niso zasebniki.

Drugi cilji reforme plačilnega sistema so naslednji (Potočnik, 2000, str. 33):

- Uporabnik sistema lahko svobodno izbira eno ali več bank, ki bodo opravljale plačilni promet. Na področju plačilnega prometa je nastala konkurenca med bankami, ki bodo zagotavljale boljše storitve. Pravna oseba je lahko izbirala banko glede na kakovost, hitrost in ceno storitve.
- Opravljanje plačilnega prometa se v celoti prenese v banke. Reforma je odpravila monopol Agencije za plačilni promet pri opravljanju plačilnega prometa in uveljavljala nov plačilni sistem v bančnem okolju. Banka in pravna oseba se s pogodbo dogovorita o pogojih poslovanja, ki so različni glede na potrebe, zahteve in želje posameznih komitentov.
- Plačevanje med poslovnimi bankami se opravlja prek centralne banke, ki za plačila opravi dokončno poravnavo.
- Nadzor nad denarno politiko izvaja centralna banka. Poslovno okolje mora Banki Slovenije zagotoviti nadzor nad denarno politiko in tveganjem v plačilnem prometu.

- Tarifa za opravljanje transakcije mora biti konkurenčna. Način izračunavanja cene transakcij v novem sistemu je drugačen kot v sistemu Agencije za plačilni promet. Cena za opravljeno transakcijo je nižja in odvisna od stroškov, ki jih ima banka z izvršitvijo plačilnega naloga. Pomembno je, da cene ne sme določiti Banka Slovenije, niti se o njej ne smejo dogovoriti banke med seboj.

3.5 PREHOD V NOV PLAČILNI SISTEM

Prehod iz obstoječega v novi plačilni sistem se je odvijal v šestih fazah, ki so zapisane v Strategiji migracije plačilnega prometa (Čadonič, 2000, str. 39).

V prvi fazi so se računi obvezne rezerve bank prenesli v Banko Slovenije (marec 1997), medtem ko so žiro računi še naprej ostali v Agenciji za plačilni promet.

V drugi fazi so se računi poslovnih bank prenesli v BS. Reforma je prav tako prinesla nastanek dveh novih osnovnih sistemov in sicer bruto poravnava v realnem času (april 1998) in žiro kliringa (oktober 1998). Sistem bruto poravnave v realnem času (BPRČ) je bil uveden 6. aprila 1998 in omogoča individualno ter takojšnjo poravnavo v dobro in v breme poravnalnih računov pri BS. V tem sistemu se poravnajo vsa plačila velikih vrednosti ter vsa nujna plačila. Poravnava v realnem času pomeni do pol ure od nakazila. Znesek, ki velja za plačilo velike vrednosti, določi guverner Banke Slovenije s sklepom v Uradnem listu. Za tako plačilo se šteje vsako plačilo posebej, ki znaša več kot 50.000 EUR.

Sistem žiro kliringa je bil uveden 22. oktobra 1998 in je namenjen za izvrševanje kreditnih plačilnih nalogov malih vrednosti med udeleženkami samimi in za izvrševanje plačilnih nalogov z naslova plačilnih storitev, ki jih udeleženke opravljajo za komitente. Udeleženke žiro kliringa so lahko banke in hranilnice, ki imajo dovoljenje BS za opravljanje poslovanja in imajo pri njej odprt poravnalni račun. Ta sistem deluje po principu multilateralnega kliringa in je namenjen poravnavi tistih plačil majhnih vrednosti, pri kateri upnik in dolжник nista komitenta iste banke. Plačilo majhne vrednosti je manjše od plačila velikih vrednosti, torej manjše od 50.000 EUR. Poravnava preko omenjenega sistema se izvede nekajkrat na dan v točno določenih terminih.

Razdelitev izhaja iz dejstva, da plačila velikih vrednosti predstavljajo večje tveganje za finančne tokove v državi, zato se morajo opravljati pod nadzorom centralne banke v okviru sistema BPRČ, v katerem je plačilo nepreklicno poravnano na računu banke pri centralni banki. Po nekaterih ocenah predstavljajo transakcije majhnih vrednosti okoli 90 odstotkov vseh plačil po številu nalogov. Transakcije velikih vrednosti predstavljajo v fizičnem obsegu majhen delež, vendar vrednostno predstavljajo do 80 odstotkov vseh plačil.

V tretji fazi so banke postopoma prevzele plačilni promet lastnih komitentov (od 11. septembra 2000 do 30. junija 2002). Ta faza je bila po obsegu najdaljša in za pravne osebe in banke najbolj pomembna. BS je morala zagotoviti ustrezno pripravljenost

poslovnih bank za vodenje računov pravnih oseb in za opravljanje plačilnega prometa zanje. Zato se je tretja faza začela s tako imenovanim pilotskim usposabljanjem bank, s katerimi so velika in srednja podjetja postopno prenesla svoj plačilni promet v banke. Od zaključka te faze vse pravne osebe poslujejo prek transakcijskih računov.

V četrti fazi posamezne banke ukinejo račun pri Agenciji za plačilni promet. Banka je zaprla račun pri APP potem, ko je prevzela izvajanje plačilnega prometa za vse svoje komitente. Po ukinitvi računa je poslovala le s transakcijskimi računi pri BS. Tako je dosegla popoln nadzor nad sredstvi, s katerimi upravlja in združitev vseh vrst plačilnega prometa (za pravne in fizične osebe ter plačilni promet s tujino in v državi).

V peti fazi podružnica APP preneha delovati, saj ostane brez komitentov. Tisto podružnico, ki ne vodi več nobenega računa za pravne osebe, APP ukine. V zadnji fazi pa poteka plačilni promet le preko bank. Banke imajo svoj plačilni promet zato lahko APP preneha poslovati.

3.6 ZAKLJUČEK MIGRACIJE RAČUNOV V BANČNO OKOLJE

Reforma plačilnega prometa, migracija računov v konkurenčno bančno okolje, ki se je začela septembra 2000, se je zaključila 30. 6. 2002. Do 20. 5. 2002 je svoje račune iz Agencije za plačilni promet preneslo 30.025 pravnih oseb, do samega zaključka pa poleg teh še 11.552 pravnih oseb. 30. 6. 2002 je tudi dan, ko je Agencija za plačilni promet uradno prenehala z vodenjem žiro računov pravnih oseb. Tiste pravne osebe, ki so imele pri Agenciji za plačilni promet do 30. 6. 2002 blokirane račune, to so računi, na katerih ni denarnih sredstev za plačilo dospelih neporavnanih obveznosti, je Agencija zaprla. Prav tako je zaprla vse tiste račune, ki jih pravne osebe do roka niso prenesle v banke (Valher, 2002, str. 26). Zakon o plačilnem prometu pa je določal, da bodo do 30. 6. 2002 vse pravne osebe odprle transakcijski račun v bankah (Kisel, 2001, str. 36).

4 VZPOSTAVITEV ENOTNE STRUKTURE TRR

Reforma plačilnega prometa je povzročila migracijo računov v bančno okolje. Posledica tega je, da smo dobili novo imenovanje računa. Pred reformo je bila Agencija za plačilni promet tista, ki je vodila oziroma upravljala z računi pravnih oseb. V okrilju Agencije za plačilni promet smo poznali žiro račune, posledica migracije pa je nastanek transakcijskih računov. Namen obeh je plačevanje in prejemanje plačil.

Žiro račun, ki ga je vodila Agencija za plačilni promet se je upravljal za račune, ki so jih imele odprte pravne osebe pri Agenciji za plačilni promet za prejemanje prihodkov iz redne dejavnosti.

4.1 OPREDELITEV POJMA TRANSAKCIJSKEGA RAČUNA

Transakcijski račun lahko opredelimo kot depozitni račun, s katerega lahko komitent denar bodisi dviguje, opravlja z njim plačilne naloge za prenos sredstev in vrednostnih papirjev. Uporablja se lahko prav tako za telefonski, elektronski prenos in podobne druge prenose v korist tretjih oseb (Erban, Centrih, 1994, str. 8). Pravne in fizične osebe lahko prejema in nakazujejo denarna sredstva v plačilnem prometu le preko transakcijskega računa, če ni s tem ali drugim zakonom drugače določeno (Uradni list RS, št. 102/2007, 8. člen).

Med vrste bančnih računov poleg varčevalnega računa, posebnega računa in vezane vloge štejemo tudi transakcijski račun. Transakcijski račun je denarni račun, ki je namenjen tekočemu prejetju vlog, dvigovanju in nakazovanju s tega računa tretjim osebam, skratka vsem tekočim transakcijam. Že samo ime računa pove, da imetje na njem ni namenjeno varčevanju, zato se praviloma ne obrestuje ali pa se obrestuje le simbolično. Osnovna značilnost TRR je torej transferbilnost (prenosnost) sredstev na njem, zato je TRR v bistvu vloga na vpogled. Banka odpre stranki na podlagi ustrezno sklenjene pogodbe TRR, na katerem se primarno evidentirajo vsi prilivi za stranko in vsi dvigi in odlivi v dobro tretjih oseb oziroma v dobro drugih računov komitenta. Zakon o plačilnem prometu dopušča stranki, da pri njej odpre več TRR (Banka Slovenije, 2008b).

Vsaka fizična oseba ali njen skrbnik oziroma zakoniti zastopnik, zasebnik, pravna oseba in osebe civilnega prava lahko sklenejo pogodbo o vodenju transakcijskih računov. Pogodba je sklenjena v pisni obliki v skladu s splošnimi pogoji o odprtju in vodenju transakcijskega računa (Uradni list RS, št. 102/2007, 10. člen).

Pogodba o vodenju transakcijskega računa določa, da bo izvajalec plačilnega prometa za imetnika transakcijskega računa sprejemal vplačila in opravljal izplačila v njegovem imenu in za njegov račun v mejah njegovega kritja, opravljal obračunsko

poslovanje v negotovinskem plačilnem prometu, opravljal poravnave njegovih finančnih obveznosti, z njegovimi terjatvami v poravnalnih plačilnih sistemih, vodil evidenco o stanju denarnih terjatev posameznega imetnika transakcijskega računa, vodil obračun obresti in opravljal druge storitve, določene v pogodbi o vodenju transakcijskega računa (Uradni list RS, št. 102/2007, 11. člen).

4.2 PREDNOSTI POSLOVANJA S TRANSAKCIJSKIMI RAČUNI

Z nastankom transakcijskega računa so postali stroški plačilnega prometa nižji. Razlog za to je vzpostavitev konkurence med poslovnimi bankami. Agencija za plačilni promet, ki je delovala pred reformo, je imela monopolni položaj in je sama določala cene svojih storitev. S prenosom računov v poslovne banke pa so stroški postali nižji, storitve, ki so jih ponujale poslovne banke pa hitreje in bolj kvalitetne. Vsaka poslovna banka sama določa tarifo za izvajanje plačilnega prometa, dogovor med bankami je prepovedan (glej prilogo 7). V primeru dogovarjanja bi prišlo do kartelnega dogovora, ki je v nasprotju z lojalno konkurenco. Iz priloge so razvidne osnovne tarifne postavke za poslovanje preko transakcijskega računa za komitente (fizične, pravne osebe, zasebnike in osebe civilnega prava). Poslovne banke različno zaračunavajo storitve odprtja, vodenja (mesečno) in zaprtja transakcijskega računa. Enotno vsem bankam je, da za storitev odprtja računa ne zaračunavajo nič, izjema je le Probanka d.d., ki pravnim osebam, zasebnikom in osebam civilnega prava za odprtje transakcijskega računa zaračuna 4,20 EUR. Vodenje (mesečno) in zaprtje računa pa se med bankami razlikuje, ker vsaka banka posebej določa te tarifne postavke. Uvedli so tudi elektronsko poslovanje, ki je na voljo 24 ur na dan, kar je omogočilo opravljanje storitev neodvisno od odpiralnega časa banke.

Z novimi plačilnimi instrumenti, med katere uvrščamo vsa sredstva, ki imetniku omogočajo brezgotovinski prenos sredstev oziroma dvig gotovine je poslovanje veliko bolj enostavno in varno. Plačilne instrumente delimo na papirne (ček, papirni plačilni nalog, posebna položnica in posebna nakaznica), plastična oblika (vse vrste kartic) in elektronske plačilne instrumente.

4.3 STRUKTURA TRANSAKCIJSKEGA RAČUNA V SLOVENIJI

Za določitev strukture transakcijskega računa se uporablja enoten standard pri odpiranju računov pri bankah in pri hranilnicah. V Sloveniji je bila enotna struktura transakcijskega računa BBAN (Basic Bank Account Number) na podlagi priporočil ECBS (Evropske komisije za bančne standarde) potrjena že v letu 1995. Uvajala se je postopoma, hkrati z reformo plačilnih sistemov ter s prenosom plačilnega prometa za pravne osebe iz Agencije za plačilni promet v bančno okolje. Bančne stranke imajo ne glede na status (fizične osebe, pravne osebe in zasebniki) od leta 2003 naprej enako strukturo transakcijskega računa.

Prednost enotne strukture transakcijskega računa je lažje uvajanje elektronskega poslovanja. Enotna struktura računa nam olajša optično branje podatkov, zapis podatkov na magnetne medije in prenos podatkov na elektronski način.

Banka lahko sredstva, ki jih prejme za svojo stranko na svoj transakcijski račun takoj avtomatično usmeri na transakcijski račun stranke, ne da bi morala opraviti kakršen koli ročni poseg v dokumentacijo, gre za večjo stopnjo avtomatizacije procesov. Prednost je tudi v sami hitrosti prenosa sredstev na končne račune, preglednosti in v nižjih stroških pri financiranju tekočega poslovanja.

Slovenski transakcijski račun (BBAN) je sestavljen tako, da so vsi znaki numerični, v dolžini 15 znakov. Prvih pet mest predstavlja banko oziroma njeno enoto, pri kateri ima pravna, fizična oseba ali zasebnik odprt račun, šesto mesto je vezaj, ki mu sledi identifikacija stranke oziroma številka njenega računa in na koncu 2-mestna kontrolna številka.

Tabela 1: Primer zapisa IBAN komitenta Abanke Vipava d.d.

IBAN																		
BBAN																		
d	d	e	e	b1	b1	b2	b2	b2	a	a	a	a	a	a	a	c	c	
Slovenija		Kontrolniki		Banka			OE			banke			Identifikacija stranke			Kontrolniki		
S	I	5	6	0	5	1	0	0	8	0	0	0	0	3	2	8	7	5

Vir. Spletna stran Banke Slovenije, leto 2008

4.3.1 Nacionalna struktura transakcijskega računa v Evropi

Države Evropske unije in Evropskega ekonomskega prostora (European economic Area) si že od začetka svojega povezovanja prizadevajo, da bi poenotile in s tem pocenile medsebojno komuniciranje na vseh področjih gospodarstva in tudi na področju plačilnega prometa.

Bančni računi posameznih držav imajo tako imenovano "domačo" osnovno številko bančnega računa (Basic Bank Account Number – BBAN). BBAN so v Evropi strukturirani različno glede na nacionalne standarde, imajo različno dolžino znakov, ki so lahko črkovni in numerični, uporabljajo različne načine kontrole. Izkazalo se je tudi, da imajo vsi ti BBAN določene skupne značilnosti. V vsaki strukturi se pojavlja identifikacija banke oziroma njene podružnice (b), identifikacija bančne stranke (a), kontrolna številka (c).

4.3.2 Mednarodna struktura transakcijskega računa IBAN

IBAN (International Bank Account Number) poleg banke in stranke identificira tudi državo in vsebuje nadaljnje kontrole pravilnosti celotne številke računa. Z uveljavitvijo IBAN je omogočena avtomatična obdelava mednarodnih transakcij.

IBAN je sestavljen tako, da se pred BBAN postavijo štirje znaki in sicer dva črkovna znaka, oznaki za državo po ISO standardu (d) in dva numerična kontrolna znaka (e). Celotni račun v strukturi IBAN je sestavljen: $IBAN = d + e + BBAN$

Številke transakcijskih računov vseh imetnikov teh računov v Sloveniji imajo strukturo IBAN. Prav tako imajo IBAN strukturo bančni računi v evropskih državah članicah EU in njihovih zunanjih ozemljih nekaterih evropskih držav. V primeru, da slovenski imetniki transakcijskih računov pričakujejo priliv v evrih iz ene od omenjenih evropskih držav, osebi, ki jim je nakazala denar, sporočijo svoj IBAN in tudi identifikacijsko kodo svoje banke (Bank Identifier Code), ki jo dobijo pri banki. V primeru, da domači imetnik transakcijskega računa plačuje v tujino, od osebe, ki ji nakazuje sredstva pridobi njen IBAN in BIC njene banke (Banka Slovenije, 2008c).

BIC koda je koda banke (Bank Identifier Code). Je enolična identifikacijska koda posamične banke, ki jo banke pridobijo od SWIFT-a, za izvajanje medbančnih transakcij. BIC popolnoma nadomešča druge identifikacijske podatke o banki, ki omogoča avtomatizacijo procesiranja izmenjanih sporočil in je običajno objavljena v imeniku BIC. BIC banke je sestavljena iz osmih ali enajstih znakov, štirimestne identifikacije banke, dvomestne identifikacije države, dvomestne lokacijske kode. Iz drugega znaka lokacijske kode je razvidno, ali je banka aktivna udeleženka v SWIFT-u in, ali lahko prek omrežja SWIFT prejema in pošilja sporočila (oznaka X ali 2) ali pa banka ni vključena v omrežje, kar je označeno z 1. Plačevanje v obe smeri tako poteka hitreje in tudi ceneje.

Tabela 2: BIC kode nekaterih bank

ABANKA VIPA D.D.	ABANSI2XXXX
BANKA CELJE D.D.	SBCESI2XXXX
BANKA KOPER D.D.	BAKOSI2XXXX
BANKA SLOVENIJE	BSLJSI2XXXX
BANKA SPARKASSE D.D.	KSPKSI22XXX
BKS BANK AG, Podružnica Ljubljana	BFKCSI22XXX
DEŽELNA BANKA SLOVENIJE D.D.	SZKBSI2XXXX
FACTOR BANKA D.D.	FCTBSI2XXXX
GORENJSKA BANKA D.D.	GORESI2XXXX
HYPO-ALPE-ADRIA BANK D.D.	HAABSI22XXX
<i>KD BANKA D.D. (v nastajanju)</i>	<i>KDBASI22XXX</i>
NOVA KREDITNA BANKA MARIBOR D.D.	KBMASI2XXXX
NOVA LJUBLJANSKA BANKA D.D.	LJBASI2XXXX
POŠTNA BANKA SLOVENIJE D.D.	PBSLSI22XXX
PROBANKA D.D.	PROBSI2XXXX
RAIFFEISEN BANKA D.D.	KREKSI22XXX
SKB BANKA D.D.	SKBASI2XXXX
UNICREDIT BANKA SLOVENIJE D.D.	BACXSI22XXX
BANKA VOLKSBANK D.D.	SLBVSI2XXXX
ZVEZA BANK, Podružnica Ljubljana	VSGKSI22XXX

BIC kode hranilnic

DELAVSKA HRANILNICA D.D.	HDELSI22XXX
HRANILNICA LON D.D.	HLONSI22XXX
HRANILNICA VIPAVA D.D.	HKVISI22XXX

BIC kode druge finančne institucije

KDD-KLIRINŠKO DEPOTNA DRUŽBA D.D.	KDDSSI22XXX
-----------------------------------	-------------

BIC kode neporavnalnih bank

BAWAG BANKA D.D.	BAWASI22XXX
SID - SLOVENSKA IZVOZNA IN RAZVOJNA BANKA D.D.	SIDRSI22XXX

Vir: Banka Slovenije, leto 2008

5 CENTRALNI REGISTER TRANSAKCIJSKIH RAČUNOV

5.1 SPLOŠNO

Centralni register transakcijskih računov je evidenca, v kateri so zabeleženi podatki o transakcijskih računih pravnih in fizičnih oseb in njihovih imetnikih in ga upravlja Banka Slovenije. Ta register BS vodi v obliki informatizirane baze podatkov, kamor izvajalci plačilnega prometa posredujejo podatke o transakcijskih računih in imetnikih teh računov (Uradni list RS 105/2006, 3. člen).

Dostop do ažurnih podatkov, ki se nanašajo na pravne osebe in zasebnike so dnevno na razpolago bankam, Davčni upravi RS, Carinski upravi RS, Upravi RS za javna plačila, Agenciji RS za javnopravne evidence in storitve, sodiščem in drugim uporabnikom z objavo na spletni strani.

Podatki o transakcijskih računih fizičnih oseb in njihovih imetnikih so osebni podatki in so posredovani samo tistim, ki so do takšnih podatkov upravičeni v skladu z 29. členom Zakona o plačilnem prometu, v skladu s sklepom o vzpostavitvi in vodenju registra transakcijskih računov ter odpiranju in vodenju transakcijskih računov s posebnim statusom (Banka Slovenije, 2008d). Vir podatkov za register so banke in hranilnice, ki vodijo transakcijske račune in so odgovorne za ažurnost in pravilnost podatkov v registru.

5.2 NAMEN POSTAVITVE REGISTRA

Register transakcijskih računov je enotna baza podatkov in evidenc o imetnikih transakcijskih računov v Republiki Sloveniji in je namenjen za izvajanje plačilnega prometa, kontrolo obstoja transakcijskih računov in zagotavljanje javnosti podatkov. Izvajanje plačilnega prometa in kontrolo obstoja transakcijskih računov lahko združimo, saj je kontrola obstoja transakcijskega računa v pomoč pri opravljanju plačilnega prometa, namenjena izvajalcem plačilnega prometa, torej bankam, hranilnicam in hranilno-kreditnim družbam. Ti so z namenom varstva podatkov imetnikov transakcijskih računov tudi podpisali izjavo o uporabi podatkov iz registra transakcijskih računov, s katero se obvezujejo, da bodo podatke iz registra uporabljali samo za navedena namena. Zagotavljanje podatkov iz registra transakcijskih računov za druge namene je izključna funkcija upravljalca registra, torej Banke Slovenije (Anko, 2000, str. 45).

S postavitvijo centralnega registra transakcijskih računov bančni sektor nima namena oblikovati vseobsegajočega registra, vendar pa je na podlagi podatkov, ki sestavljajo enolično identifikacijo transakcijskega računa (davčna številka, matična številka),

register mogoče povezati in usklajevati z različnimi obstoječimi registri (Statističnega urada RS in Davčnega urada RS).

5.3 VODENJE REGISTRA

Banka Slovenije vodi tako imenovano enotno informatizirano bazo podatkov ali register o transakcijskih računih o imetnikih transakcijskih računov, odprtih pri izvajalcih plačilnega prometa (osebe, ki v skladu s 4. členom Zakona o plačilnem prometu opravljajo storitve plačilnega prometa). Vodenje registra je zagotovljeno tako, da omogoča izvajalcem plačilnega prometa izvajanje kontrole obstoja transakcijskih računov prejemnikov plačil pri izvajalcih plačilnega prometa ter izvajanje prepovedi odprtja novih transakcijskih računov osebam, ki že imajo odprt transakcijski račun, v zvezi s katerim je zaradi pomanjkanja sredstev vzpostavljena evidenca o neizvršenih sklepih za izvršbo ali prisilno izterjavo (Uradni list. RS, št. 78/2006, 2. člen).

V centralnem registru transakcijskih računov Banka Slovenije vodi podatke o imetnikih transakcijskih računov in podatke o transakcijskem računu posameznega imetnika. Podatki o imetnikih transakcijskega računa so podatki, ki omogočajo enolično identifikacijo imetnika. Ti so:

- ime, priimek in naslov fizične osebe ali zasebnika kot je naveden na uradnem osebnem dokumentu fizične osebe
- firma, sedež in naslov pravne osebe ali zasebnika kot je naveden v ustreznem registru (npr. PIRS)
- davčna številka je enolična identifikacijska številka, ki se dodeli imetniku za davčne namene v skladu z zakonom o davčnem postopku
- matična številka je številčna identifikacija pravne osebe ali zasebnika, ki se dodeli imetniku ob vpisu v poslovni register

Podatki o transakcijskih računih, ki se vodijo v registru so:

- številka transakcijskega računa, ki je 15-mestna številka, kot jo določi izvajalec plačilnega prometa in skupaj s podatkom o državi SI ter dvomestno kontrolno številko (SIxx) sestavlja mednarodno številko bančnega računa IBAN
- naziv in matična številka izvajalca plačilnega prometa, pri katerem je odprt transakcijski račun
- oznaka, ki označuje, da je v zvezi z računom zaradi pomanjkanja sredstev vzpostavljena evidenca o neizvršenih sklepih za izvršbo ali prisilno izterjavo
- oznaka vrste računa, ki je enomestna črkovna oznaka in jo določi banka glede na določene lastnosti računa ali imetnika računa v skladu z navodilom, ki ga izda Guverner Banke Slovenije
- podatek o zaprtju računa, ki je določen z datumom, ko je izvajalec plačilnega prometa zaprl transakcijski račun (Uradni list RS, 78/2006, 3. člen).

5.4 NAČINI IZVAJANJA POIZVEDB

Zahteve, ki jih prejmemo na BS na oddelek Plačilni in poravnalni sistemi (v nadaljevanju PPS) za poizvedovanje po transakcijskih računih fizičnih oseb so oddane na več načinov in tudi samo izvajanje poteka v različnih oblikah:

- izvedba poizvedbe prejeta v pisni obliki
- izvedba poizvedbe oddana preko spletnega obrazca
- izvedba poizvedbe na podlagi sklenjene Pogodbe o elektronskem posredovanju podatkov iz registra transakcijskih računov na podlagi zahteve v elektronski obliki

5.4.1 Izvajanje poizvedb, prejetih v pisni obliki

➤ Prejem in sortiranje poizvedb

Na oddelku se prejete poizvedbe v pisni obliki najprej sortira glede na skupino poizvedovalcev in sicer na brezplačne in plačljive (Organizacijsko navodilo, 2008, str. 4-20)

Med brezplačne štejemo:

- Centri za socialno delo
- Državno pravobranilstvo
- Zavod za zaposlovanje
- Zavod za zdravstveno zavarovanje
- Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
- Splošne bolnišnice
- Mestne občine
- Javni stanovanjski sklad
- Odvetniki
- Fizične osebe (poizvedovanje po svojih podatkih, preživnina)

Med plačljive štejemo:

- Pravne osebe
- Zavarovalnice

➤ Preverjanje poizvedb

Zaradi varovanja osebnih podatkov sama organizacija dela poteka tako, da je uvedena tako imenovana kontrola štirih oči, vsaka prispela poizvedba se preveri dvakrat. Dežurni izvajalec preveri poizvedbe in jih sortira, to pomeni, da loči poizvedbe najprej v dve skupini (plačljive in brezplačne), nato pa po skupini

poizvedovalcev (odvetniki, državna pravobranilstva, pravne osebe, zavarovalnice). V primeru, ko po pregledani poizvedbi meni, da je poizvedba popolna, na zahtevo zapiše svoje inicialke in zapiše, da je odobril prispelo zahtevo. V tem primeru jo da v vpogled drugemu izvajalcu, ki ponovno preveri zahtevo. V primeru, da tudi on meni, da je zahteva popolna, se izvede poizvedovanje po transakcijskih računih fizičnih oseb.

Ko izvajalec preverja poizvedbo prejeto v pisni obliki mora biti pozoren, da je zahteva popolna in da izpolnjuje vse pogoje za posredovanje osebnih podatkov iz registra. Zahteva mora vsebovati podatke o poizvedovalcu (ime in priimek oziroma naziv, naslov, podpis poizvedovalca in davčno številko) in podatke o imetniku računa (ime in priimek, naslov in davčna številka). Zelo pomembno pa je, da ima zahteva izkazano pravno upravičenost do osebnih podatkov iz registra. Poleg tega mora imeti naveden tudi namen obdelave osebnih podatkov, navedbo konkretne zadeve, v kateri se podatke potrebuje in kratek opis zadeve.

Zelo pomembno je, da izvajalec preveri pravno upravičenost do osebnih podatkov. Osebni podatek je katerikoli podatek, ki se nanaša na posameznika, ne glede na obliko, v kateri je izražen. Obdeluje se lahko le, če obdelavo osebnih podatkov in osebne podatke, ki se obdelujejo določa zakon ali če je za obdelavo določenih osebnih podatkov podana osebna privolitev posameznika (Zakon o varstvu osebnih podatkov, 8. člen).

Poizvedbe odvetnikov morajo biti obravnavane hitro, saj imajo le-ti po Zakonu o odvetništvu določen petnajstdnevni rok. Pri preverjanju poizvedb, ki jih pošljejo odvetniki je potrebno vedno preveriti, da le-ta vsebuje podatke o upniku in o dolžniku (ime, priimek in davčno številko). Odvetniki se pri poizvedovanju sklicujejo na 10. člen Zakona o odvetništvu, ki pravi, da so državni organi, organizacije in posamezniki, ki izvajajo javna pooblastila, dolžni dajati odvetniku podatke, ki jih potrebuje pri opravljanju odvetniškega poklica v posamični zadevi. Odvetnik je upravičen od upravljalcev zbirk podatkov zahtevati posredovanje osebnih podatkov, kadar jih potrebuje za opravljanje procesnih dejanj v okviru zastopanja stranke. Odvetnik nima prej omenjene pravice, če gre za osebne podatke, ki so na podlagi posebnih zakonskih določb dostopni le pooblaščenim organom (Uradni list RS, št. 111-488/2005, 10. člen). Priloženo mora biti pooblastilo, iz katerega je razvidno zastopanje stranke ali sklep o izvršbi, s katerim izkazuje pravno upravičenost in predlog za izvršbo kot namen, v katerem morajo biti navedeni upnik in dolžnik ter dolžnikove identifikacijske številke, če upnik z njimi razpolaga (emšo, davčna številka), izvršilni naslov ali verodostojna listina, dolžnikova obveznost, sredstvo in predmet izvršbe ter drugi podatki, ki so potrebni, da se izvršba lahko opravi.

Zavarovalnice in pravne osebe se najprej sortirajo, in sicer zavarovalnice po poslovnih enotah, nato pa se pregleduje, ali zahteva vsebuje vse potrebno za obdelavo osebnih podatkov. Vsebovati mora vse podatke o poizvedovalcu, podatke o upniku. Pravno upravičenost izkazujejo na podlagi pravnomočnega sklepa, namen pa

je predlog za izvršbo. Tako zavarovalnice kot tudi pravne osebe se sklicujejo na 40. člen Zakona o izvršbi in zavarovanju.

Centri za socialno delo, Državno pravobranilstvo in Zavod za zaposlovanje se obravnavajo nekoliko drugače. Ti vedno pošljejo zahtevo, ki mora vsebovati podatke o dolžniku, se pravi ime in priimek, naslov in davčno številko, pravno upravičenost pa izkazujejo na podlagi Zakona o državnem pravobranilstvu, na katerega se v poslani zahtevi tudi sklicujejo, kot namen pa je njihov znak, ki se napiše levo zgoraj na zahtevi. Državno pravobranilstvo se sklicuje na 12. člen Zakona o državnem pravobranilstvu, centri za socialno delo se sklicujejo na 40. člen Zakona o izvršbi in zavarovanju, prav tako Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije.

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, splošne bolnišnice in občine ter Javni stanovanjski sklad pa morajo v zahtevi, ki jo pošljejo na BS posredovati poleg podatkov o poizvedovalcu in podatkov o dolžniku tudi pravno upravičenost s priloženim pravnomočnim sklepom, namen pa je predlog za izvršbo.

Po osebnih podatkih lahko poizveduje tudi fizična oseba. V primeru, da želi izpis iz registra za svoje podatke, mora zahteva, ki jo posreduje na BS, vsebovati njegove podatke, fotokopijo osebnega dokumenta in obrazložiti namen.

Kadar pa fizična oseba poizveduje po osebnih podatkih druge fizične osebe, mora priložiti pravnomočni sklep kot pravno upravičenost, kot namen pa predlog za izvršbo. V primeru, ko gre za preživnino, se poizvedovanje po osebnih podatkih opravi brezplačno, prav tako ko gre za poizvedovanje po lastnih podatkih. Kadar pa gre za druge zadeve (dedovanje, nepremičnine, premičnine), je potrebno fizični osebi izstaviti račun.

V primeru, da poizvedba ne vsebuje zgoraj naštetih podatkov in prilog (npr. manjka davčna številka imetnika računa, ni izkazane pravne upravičenosti) se taka zahteva zavrne oziroma se pripravi dopis za poizvedovalca, s katerim se ga pozove k dopolnitvi zahteve. Dežurni izvajalec zavrne zahtevo in jo da v vpogled drugemu. Če tudi ta meni, da zahteva ni popolna, se napiše poziv k dopolnitvi.²

PRIORITETNA OBRAVNAVA ZAHTEV

Zahteve, ki prispejo na BS se obravnavajo po datumu prejetja, starejše zahteve imajo prednost. Prioritetno se obravnavajo zahteve za izpis podatkov iz registra (imetnik računa poizveduje po svojih podatkih, dopolnitve zahtev, zahteve oddane preko spletnega obrazca, reklamacije, urgence).

² Izvajalec mora dopis dopolniti v delih, ki so označeni z rumeno barvo. Izpolni podatke o poizvedovalcu, napiše številko našega dopisa, datum opravljenega poziva, prav tako zapiše datum prejetega poziva in ime in priimek osebe, za katero poizveduje. Opredeliti mora tudi manjkajoče sestavine. Možnosti ima več. Najpogosteje manjka davčna številka dolžnika ali pa je le-ta napačna (preveč ali premalo števil). Zavarovalnice imajo največ pozivov zaradi listin, s katerimi izkazujejo pravni interes, saj le-te niso pravnomočne, odvetniki pa se ne sklicujejo na 10. člen, ki je pravna podlaga za poizvedovanje (glej prilogo 1).

➤ **Izvedba poizvedb**

Če izvajalec ugotovi, da je zahteva popolna in pravilna, lahko opravi poizvedbo. V ustrezno aplikacijo zapiše podatke o poizvedovalcu, naslednjo prosto številko iz delovodnika, ki pomaga voditi evidenco in vpiše davčno številko ter ime in priimek osebe, za katero želimo izvedeti, ali in pri kateri banki ima odprt transakcijski račun ter namen, ki je najpogosteje predlog za izvršbo. V primeru, da je oseba v centralnem registru transakcijskih računov, se izpiše številka transakcijskega računa in banka, pri kateri ima oseba račun odprt. Tudi v primeru ko je račun zaprt, se to evidentira in izpiše, da je bil račun zaprt, datum zaprtja in banko, pri kateri je bil račun zaprt (zaradi pomanjkanja sredstev se zapiše oznaka R).

➤ **Pošiljanje rezultatov poizvedbe in računa**

Ko se izvede poizvedba, se rezultati pošljejo poizvedovalcu. Pošlje se dopis, seznam (glej prilogo 5) in en izvod računa (v primeru plačnikov) na naslov poizvedovalca. V primeru, da se mora račun izstaviti tretji osebi, se račun posreduje tej osebi (glej prilogo 2).

5.4.2 Izvajanje poizvedb oddanih preko spletnega obrazca

➤ **Prejem zahtev**

Poizvedovalec odda zahtevo v elektronski obliki prek spletnega obrazca, objavljenega na spletni strani Banke Slovenije v skladu z navodili. Zahteva, oddana na tak način, se shrani na spletnem strežniku Banke Slovenije ter se prenese v aplikacijo registra transakcijskih računov. Hkrati se na e-naslov PS – register@bsi.si pošlje obvestilo o oddani zahtevi. Vsakodnevno se preverja, ali je bila na tak način posredovana kakšna zahteva. Zahteve, poslane v elektronski obliki, se v skladu z Organizacijskimi navodili o izvajanju poizvedb po osebnih podatkih iz registra transakcijskih računov, ki jih je napisala nosilka registra, obravnavajo prioritarno.

➤ **Preverjanje zahteve**

V aplikaciji, v kateri se nahajajo na elektronski način poslane poizvedbe, izvajalec najprej preveri, ali je zahteva popolna in ali izpolnjuje vse pogoje. S klikom na ikono certifikat preveri veljavnost podpisa s kvalificiranim digitalnim potrdilom. S klikom na ikono pravna podlaga se preveri, ali poizvedba vsebuje vse potrebno, da se lahko dejansko izvede postopek, poizvedovalec mora izkazati pravno upravičenost. Pogoji so enaki kot pri poizvedbah, ki prispejo v pisni obliki. V primeru, da zahteva izpolnjuje vse pogoje za posredovanje osebnih podatkov iz registra, izvajalec izvede poizvedbo. V primeru, da zahteva ne vsebuje vseh potrebnih podakov oziroma priloženih dokumentov ali če podpis ni veljaven, se poizvedovalca pozove k ponovni oddaji zahteve.

➤ **Izvedba poizvedbe**

V ustrezni aplikaciji se po točno določenem postopku izvede poizvedovanje po transakcijskih računih fizičnih oseb.

➤ **Pošiljanje rezultatov poizvedb in računa**

Izvajalec s povratnico pošlje dopis, seznam ter en izvod računa, v primeru, da je poizvedovalec pravna oseba ali na sedež zavarovalnice.

5.4.3 Sklenjena pogodba o elektronskem posredovanju

➤ **Sklenitev pogodbe**

Izvajanje poizvedb na podlagi sklenjene pogodbe o elektronskem posredovanju osebnih podatkov iz registra transakcijskih računov se vzpostavi s sklenitvijo pogodbe. Poizvedovalec, ki želi prejemati osebne podatke iz registra na elektronski način lahko z Banko Slovenije sklene pogodbo za ta namen. Postopek se prične na podlagi uradnega obvestila poizvedovalca o nameri tako, da se na Banko Slovenije pošlje uradni dopis. Odgovorni za register pripravi pogodbo, ki jo parafira direktor oddelka Plačilni in poravnalni sistemi in Pravni oddelek, nato pa gre v podpis nasprotni pogodbeni stranki. Poizvedovalec v pogodbo vpiše maksimalno število oseb, ki bodo v njegovem imenu oddajale poizvedbo in e-naslov, na katerega se pošiljajo obvestila o opravljeni poizvedbi.

Podpisana izvoda pogodbe in zahtevane priloge k pogodbi poizvedovalec pošlje Banki Slovenije na oddelek Plačilni in poravnalni sistemi. Med priloge k pogodbi štejemo seznam pooblaščenih oseb poizvedovalca, v primeru, da poizvedovalec poizveduje prek odvetnika, kopijo splošnega pooblastila odvetnika za zastopanje, izjavo odvetnika, da je seznanjen s pogoji iz pogodbe in seznam pooblaščenih oseb odvetnika.

Po prejemu podpisane pogodbe ter vseh zahtevanih prilog odgovorna oseba preveri, ali je poizvedovalec izpolnil pogodbo pravilno in, ali so priložene vse potrebne priloge. V primeru, da le-te niso poslani v predpisani obliki in obsegu, se poizvedovalca pozove k dopolnitvi, bodisi po telefonu ali preko e-pošte. V nadaljevanju se pripravi dopis za viceguvernerja gospoda Bohneca, ki po pooblastilu guvernerja podpisuje te pogodbe. Po podpisu pogodbe s strani obeh pogodbenih strank se en izvod pogodbe shrani v Pravni oddelek, drug izvod pa se z dopisom posreduje nasprotni pogodbeni stranki.

➤ **Registracija pooblaščenih oseb**

Pooblaščen osebe pogodbene stranke oziroma pooblaščenega odvetnika se v prvem koraku registrirajo. Obvestilo o registraciji se pošlje na e-naslov PS – register@bsi.si.

Postopek registracije pooblaščenih oseb na strani BS izvaja odgovorna oseba v skladu s priročnikom za registracijo in aktiviranje pooblaščenih oseb pogodbenih strank. V roku treh delovnih dni se preveri, ali se podatki iz obvestila o registraciji osebe ujemajo s podatki o pooblaščenih osebah iz seznama pooblaščenih. Če se podatki ujemajo, se pooblaščenim osebam aktivira ter o tem obvesti na njen e-naslov.

➤ **Prejem, preverjanje in izvajanje zahteve**

Preverjanje in izvedba se opravljajo na enak način kot ostale zahteve, ki so oddane preko spletnega obrazca. Razlika se pojavi samo pri pošiljanju dopisa, seznama in računa po potrebi. Če ima poizvedovalec z BS sklenjeno pogodbo, se dokumentacija ne pošilja po klasični pošti ampak ima aplikacija možnost, da se rezultati iskanja pošljejo samo s klikom na gumb, prenos na www. S tem se izognemo preveliki porabi papirja, predvsem pa prihranimo čas izvajalcem, kajti aplikacija veliko naredi sama, prisotna je avtomatizacija postopka. Trenutno se skuša promovirati elektronski način pošiljanja zahtev. Vsakemu dopisu, seznamu, računu in pozivu k dopolnitvi priložimo tudi reklamni list, v katerem so zapisane informacije o takšnem načinu pošiljanja poizvedb. Odziv je presenetljivo velik, v prihodnje pričakujemo še več na ta način poslanih in rešenih zahtev po transakcijskih računih fizičnih oseb (glej prilogo 6).

Poleg teh treh načinov poizvedovanja po transakcijskih računih fizičnih oseb je potrebno omeniti tudi izvajanje poizvedb na podlagi sklenjene pogodbe o neposrednem elektronskem dostopu do osebnih podatkov iz registra. Državni organ oziroma nosilec javnih pooblastil, ki je na podlagi posebnega zakona upravičen pridobivati osebne podatke iz registra v primeru, da želi neposredno dostopati do osebnih podatkov iz registra on-line ali prek zalednih aplikacij, lahko z Banko Slovenije sklene pogodbo za ta namen. Postopek sklenitve Pogodbe o neposrednem elektronskem dostopu do podatkov iz registra transakcijskih računov ali Pogodbe o neposrednem elektronskem dostopu do podatkov iz registra transakcijskih računov prek zalednih aplikacij ter registracija pooblaščenih oseb se izvede na način kot pri sklenitvi pogodbe o elektronskem posredovanju in registraciji pooblaščenih oseb.

5.4.4 Poizvedovanje po pravnih osebah in zasebnikih

Pri poizvedovanju po pravnih osebah in zasebnikih postopek izvajanja poteka nekoliko drugače. Če ob prejemu vloge izvajalec zasledi, da želi poizvedovalec podatke za bodisi pravno osebo ali zasebnika, te vloge sortira tako, da jih združi.

Oseba, ki poizveduje po transakcijskih računih pravnih oseb in zasebnikov ne potrebuje izkazovati pravne upravičenosti, kajti podatki o transakcijskih računih pravnih oseb in zasebnikov so javni podatki, dostop do njih ima vsak in sicer na spletni strani Banke Slovenije (Banka Slovenije, 2009e).

Na tej spletni strani se pokaže tabela, v katero je potrebno vpisovati določene podatke, da najdemo pravno osebo in njen transakcijski račun. Zahtevani podatki so naziv, davčna številka, matična številka, naslov, ulica, hišna številka in kraj. Izvajalec vpiše podatke v tabelo, davčno ali matično številko, naziv oziroma ime ali naslov. V primeru, da aplikacija najde pravno osebo oziroma zasebnika in njegov transakcijski račun, se izpišejo podatki, ki jih pošljemo osebi, ki jih je zahtevala (glej prilogo 3). Včasih pa se zgodi, da glede na posredovane podatke ni mogoče najti transakcijskega računa pravne osebe in zasebnikov. V tem primeru se pošlje dopis poizvedovalcu, v katerem se mu obrazloži, da podatkov ni bilo mogoče najti, hkrati se ga opozori, da je mogoče poizvedovanje po transakcijskih računih pravnih oseb opraviti doma za računalnikom, saj so ti podatki javni (glej prilogo 4).

6 ZAKLJUČEK

Register transakcijskih računov je poleg transakcijskega računa eden ključnih dejavnikov plačilnih in poravnalnih sistemov. Ker je morala Slovenija v času vključevanja v Evropsko Unijo prilagoditi svoje delovanje na področju plačilnih sistemov, se je začela reforma plačilnega prometa, ki je blagodejno vplivala na poslovne banke, predvsem pa na pravne osebe, zasebnike in fizične osebe, saj so lahko svobodno izbirali eno ali več bank, pri katerih so odprli transakcijske račune in tudi storitve, ki jih ponujajo banke so konkurenčne.

Tako sem ugotovila, da je ukinitvev žiro računa iz okrilja Agencije za plačilni promet in migracija plačilnega prometa v bančno okolje prineslo marsikatero prednost. Banka Slovenije ima popoln nadzor nad denarno politiko, tarifa za opravljanje transakcije je konkurenčna. V APP pa so, ker so imeli monopolni položaj, sami določevali tarifo, ki je bila znatno višja kot je sedaj. Z reformo plačilnega prometa smo tako namesto več plačilnih sistemov, ki med seboj niso bili povezani, dobili enoten plačilni in poravnalni sistem, ki je ustrezal tudi evropskim standardom. Komitenti poslovnih bank so lahko tako brez težav nakazovali denar komitentom tujih kot tudi naših poslovnih bank, kar sedaj poteka preko enotnega sistema. Z uveljavitvijo novega plačilnega in poravnalnega sistema se je tako uveljavila bruto in neto poravnava. Pri bruto poravnavi se vsako plačilo poravna posebej, če dodamo še eno lastnost, sprotnost, pa govorimo o bruto poravnavi v realnem času, kar pomeni, da se vsako plačilo poravna posamično in v primeru zadostnih sredstev na račun banke plačnika, takoj ko pride v sistem. Prednost bruto poravnave je v sprotnosti, kar pomeni, da se odpravi odlog, znotraj katerega nastajajo medbančne izpostavljenosti. Za tak prenos plačil je zahtevana relativno visoka raven likvidnosti. Manjša likvidnost je potrebna pri pobotu, neto poravnavi. Banka Slovenije nastopa kot klirinški in poravnalni agent. Ob določenih urah se pobirajo plačila, ki jih prejmemo od udeleženk (poslovne banke, hranilnice). Nato se opravi kliring, izračunajo se neto pozicije za posamezno udeleženko, podatki o plačilnih nalogih udeleženkam prejemnicam se pošlje takoj po izračunani neto poziciji. Poravnava pa poteka preko računov, ki jih imajo udeleženke pri BS. V primeru, da so upnice jih odobrimo, če so dolžnice pa bremenimo. Z drugimi besedami, če udeleženka pošlje v sistem več kot prejme jo bremenimo, v nasprotnem primeru jo odobrimo.

Kot sem lahko ugotovila, je nov plačilni in poravnalni sistem prinesel veliko ugodnosti glede posredovanja plačil. Z njegovo vzpostavitvijo se plačila hitreje, predvsem pa varneje prenesejo tako znotraj nacionalnega bančnega okolja, kot tudi v evropskem prostoru. Da bi se lahko plačila prenesla, je bilo potrebno vzpostaviti enotno strukturo transakcijskih računov, ki so ustrezala tako nacionalnim, kot evropskim standardom, saj je s pomočjo le-teh mogoče vzpostaviti komunikacijske poti tako znotraj države kot tudi v območju Evropske unije. Če nekdo iz tujine pošilja določeno plačilo komitentu naše poslovne banke, potrebuje IBAN našega komitenta, da se plačilo lahko prenese na transakcijski račun našega komitenta. IBAN je številka

mednarodnega transakcijskega računa, ki poleg banke in stranke identificira tudi državo. Ko želi komitent naše banke nakazati plačilo na račun komitenta iz tuje države, pa mu mora le-ta posredovati svoj IBAN. Za prenos plačila znotraj države je potrebno posredovati BBAN, to je številka nacionalnega računa, ki je sestavljena iz petnajstih znakov, ki identificirajo banko in stranko. S pomočjo teh dveh oznak, IBAN in BBAN, je mogoče prenesti plačila iz ene poslovne banke na drugo poslovno banko preko Banke Slovenije, ki poskrbi, da se plačilo pravočasno poravna.

Za namen izvajanja plačilnega prometa je Banka Slovenije ob koncu reforme plačilnega prometa in posledično ukinitvi Agencije za plačilni promet in žiro računov vzpostavila centralni register transakcijskih računov. Vzpostavljen register je evidenca, v kateri so zabeleženi podatki o transakcijskih računih pravnih, fizičnih oseb in zasebnikov in njihovih imetnikih, upravlja pa ga Banka Slovenije. Register transakcijskih računov je posebnost v evropskem prostoru, smo edina evropska država, ki ima vzpostavljen takšen register. Pred reformo je APP vodila evidenco za žiro račune, z migracijo računov v bančno okolje in vzpostavitvijo enotne strukture transakcijskih računov pa se je v okviru BS vzpostavil register, ki nekako nadaljuje tradicijo. Tako kot so se žiro računi evidentirali v eni instituciji, se sedaj transakcijski računi vodijo v okviru ene institucije in sicer Banke Slovenije.

Namen njegove vzpostavitve je bil jasen. Namenjen je za izvajanje plačilnega prometa, kontrolo obstoja transakcijskih računov in zagotavljanje javnosti podatkov. Namen izvajanja in kontrola obstoja transakcijskih računov sta funkciji, ki jih lahko združimo, saj je kontrola obstoja transakcijskega računa v pomoč pri opravljanju plačilnega prometa. Register transakcijskih računov ni bil vzpostavljen z namenom oblikovanja vseobsegajočega registra. Podatke, ki se vodijo v njem pa je mogoče povezati in usklajevati z različnimi obstoječimi registri. Podatki, ki se vodijo v registru se navezujejo na identifikacijo imetnika transakcijskih računov (davčna številka, ime in priimek, matična številka) in na podatke o transakcijskem računu. Ti podatki omogočajo vpogled v stanje transakcijskih računov pravnih, fizičnih oseb in zasebnikov. Tukaj lahko izpostavim funkcijo kontrole transakcijskih računov. S pomočjo registra lahko vidimo, kje ima določena oseba transakcijske račune. Če so zaprti, pa tudi datum zaprtja. V primeru oznake R pomeni, da je banka zaradi pomanjkanja sredstev na tem računu, v skladu z zakonom, ki ureja izvršbo in zavarovanje ali zakonom, ki ureja davčni postopek, vzpostavila evidenco o neizvršenih sklepih za izvršbo ali prisilno izterjavo. Podatek je informativne narave in je veljaven na dan, ko ga banka posreduje v register. Podatek izkazuje pomanjkanje sredstev za poplačilo določene obveznosti imetnika na računu. Zelo pomembni sta tudi oznaki A (TRR fizične osebe - posameznika - v evrih in devizah) in H (TRR fizične osebe - posameznika - v postopku osebnega stečaja - v evrih in devizah).

Podatki o transakcijskih računih pravnih oseb in zasebnikov so dostopni na spletni strani Banke Slovenije in so javni podatki. Pogleda si jih lahko vsak posameznik. Do teh podatkov je upravičen vsak, za vpogled ne potrebuje izkazati pravne upravičenosti, potrebno je imeti samo podatke o pravni osebi, oziroma zasebniku (davčna številka, matična številka, naziv, naslov). Za dostop do podatkov fizičnih

oseb pa mora oseba, ki želi dostopati do teh podatkov, pokazati pravno upravičenost, kajti ti podatki so osebni podatki. Izvajalci v oddelku Plačilni in poravnalni sistemi izvajajo poizvedovanje po osebnih podatkih fizičnih oseb. Oseba, ki pokaže pravni interes in pošlje na BS zahtevo po pridobitvi podatkov o transakcijskih računih fizičnih oseb, se ji podatke tudi posreduje, pod pogojem, da je zahteva popolna. Nameni poizvedovanja so različni (oseba sama poizveduje po svojih podatkih, preživnina, nepremičnine, dolg). Izvajanje poizvedb poteka v različnih oblikah in sicer v pisni ali v elektronski obliki. Ne glede na obliko so pogoji za pridobitev podatkov enaki. Potrebno je izkazati pravni interes.

Zaključujem s trditvijo, da je register transakcijskih računov posebnost našega plačilnega in poravnalnega sistema in da nobena druga evropska država nima podobno vzpostavljene evidence. Ravno zaradi tega se mi zdi smiselno, da sem v diplomskem delu predstavila sam nastanek in delovanje tega registra. Vedno je potrebno poudarjati posebnosti, kar nas naredi edinstvene in prepoznavne. Mislim, da sem v sami nalogi dovolj nazorno prikazala, da sta tako nastanek kot delovanje centralnega registra transakcijskih računov pri Banki Slovenije pozitivno vplivala na novo postavljen plačilni in poravnalni sistem.

LITERATURA

1. Anko, Simon. Centralni register transakcijskih računov. Bančni vestnik. 2000, let. 49, št. 5, Ljubljana 2000, str. 40
2. Anko, Simon. Pregled nad delovanjem plačilnih sistemov. Bančni vestnik. 2002a, let. 51, št. 9, Ljubljana 2000, str. 43
3. Committee on Payment and Settlement Systems. Real-time Gross Settlement Systems. Bank for International Settlements, 1997, str. 3
4. Committee on Payment and Settlement Systems. A glossary of terms used in payment and settlement systems. Bank for International Settlements, 2003, str. 24-27
5. Committee on Payment and Settlement Systems. General guidance for payment system development. Consultative report. Bank for International Settlements, 2005a, str. 2
6. Čadonič, Srečko. Zakon o plačilnem prometu. Bančni vestnik. 2000, let. 49, št. 3, Ljubljana 2000, str. 38-40
7. Erban, Centrih. Novosti pri plačevanju. Združenje bank Slovenije. 1994a, Ljubljana, str. 8
8. Kisel, Majda. Migracija računov v bančno okolje. Kapital. 2001, let. 271, št. 11, Ljubljana 2001, str. 36
9. Logar Romana. Plačilni sistemi: Kaj je dobro vedeti o njih. Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, Ljubljana 1998, str. 23
10. Marquardt, Jeffrey. The Payment System Policy Issues and Analysis, Washington. The payment system. Design, Management, and Supervision. International Monetary Found, Washington, 1994, str. 116-114
11. Potočnik Karolina. Postopnost reforme plačilnih sistemov in priprave v NLB. Priprava SKB banke za izvajanje plačilnega prometa v odnosu do podjetij. Strokovno posvetovanje – Prenos plačilnega prometa na banke in naloge v podjetjih. Portorož: Društvo ekonomistov, Ljubljana, 2000, str. 33-38
12. Valher, Sonja. Zaključek reforme plačilnega sistema. Kapital. 2002a, let. 287, št. 12, Ljubljana 2002, str. 26
13. Van den Bergh. Operation and Financial Structure of the Payment Supervision. The payment system. Design, Management, and Supervision. International Monetary Found, Washington 1994, str. 29-40
14. Zalokar, Nuša. O prenosu plačilnega prometa na poslovne banke. Iks, 2000, št. 17, Ljubljana 2000, str. 9

VIRI

1. Banka Slovenije. Prikaz plačilnih sistemov. 2008a. dostopen na <http://www.bsi.si/placilni-sistemi.asp?MapaId=790>, 26.11.2008
2. Banka Slovenije. Prikaz plačilnih sistemov. 2008b. dostopen na <http://www.bsi.si/placilni-sistemi.asp?MapaId=1146>, 26.11.2008
3. Banka Slovenije. Prikaz plačilnih sistemov. 2008c. dostopen na <http://www.bsi.si/placilni-sistemi.asp?MapaId=1145>, 28.11.2008
4. Banka Slovenije. Prikaz plačilnih sistemov. 2008d. dostopen na <http://www.bsi.si/placilni-sistemi.asp?Mapald=597>, 12.11.2008
5. Banka Slovenije. Register transakcijskih računov. 2009e. dostopen na <http://www.bsi.si/orodja/register-transakcijskih-racunov.asp?MapaId=597#iskalnik>, 15.01.2009
6. Banka Slovenije. Prikaz osnovnih tarifnih postavk za poslovanje preko transakcijskega računa za komitente. 2009f. dostopen na <http://www.bsi.si/orodja/tarife-ps.asp?MapaId=987&vrsta=F>
7. Navodilo o registru transakcijskih računov (Uradni list RS, št. 105/2006)
8. Navodilo o posredovanju zahteva za pridobitev osebnih podatkov iz registra transakcijskih računov v elektronski obliki (Uradni list RS, št. 122/2006)
9. Navodilo o registru transakcijskih računov (Uradni list RS, št. 105/2006)
10. Organizacijsko navodilo za izvajanje poizvedb po osebnih podatkih iz registra transakcijskih računov. Banka Slovenije, Ljubljana, 2008, stran. 4-20
11. Sklep o vzpostavitvi in vodenju registra transakcijskih računov ter odpiranju in vodenju transakcijskih računov s posebnim statusom (Uradni list RS, št. 78/2006)
12. Sklep o vzpostavitvi in vodenju registra transakcijskih računov (Uradni list RS, št. 105/2004)
13. Sklep o vzpostavitvi in vodenju registra transakcijskih računov ter odpiranju transakcijskih računov s posebnim statusom (Uradni list RS, št. 78/2006)
14. Uporabniško navodilo za neposredne uporabnike registra transakcijskih računov
15. Uradni List Republike Slovenije, št. 25/98 in 79/00
16. Uradni List Republike Slovenije, št. 65/98
17. Zakon o plačilnem prometu (Uradni list RS, št. 102/2007)
18. Zakon o odvetništvu (Uradni list RS, št. 111-4888/2005)
19. Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS 94/2007)

SEZNAM SLIK IN TABEL

- Slika 1: Plačilna piramida; stran 6
Slika 2: Bruto poravnava; stran 7
Slika 3: Bilateralna poravnava; stran 9
Slika 4: Multilateralna neto pozicija; stran 10

- Tabela 1: Primer zapisa IBAN komitenta Abanke Vipa d.d.
Tabela 2: BIC kode nekaterih bank

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

APP	Agencija za plačilni promet
BBAN	Basic Bank Account Number
BIC	Banc Identifier Code
BS	Banka Slovenije
ECBS	Evropska komisija za bančne standarde
EU	Evropska unija
IBAN	International Bank Account Number
PPS	Plačilni in poravnalni sistemi
RTRR	Register transakcijskih računov
SWIFT	Society for Worldwide Inerbank Financial Telecommunication
TRR	Transakcijski račun

SEZNAM SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

Prevodi iz angleškega jezika

Basic Bank Account Number	nacionalni transakcijski račun
Banc Identifier code	identifikacijska koda banke
International Bank Account Number	mednarodni transakcijski račun
Society for Worldwide Inerbank Financial Telecommunication	družba za svetovno medbančno finančno telekomunikacijo

PRILOGE

Priloga 1. Primer poziva k dopolnitvi

BANK OF SLOVENIA
Slovenska 35
1505 Ljubljana
Slovenija
Tel.: +386 1 47 19 000
Telex: 31214 BS LJB SI
Fax: +386 1 25 15 516

NASLOV poizvedovalca po transakcijskih računih fizičnih oseb

Oznaka : 29.40-xxx/07-xx
Datum : xx.xx.xxxx

Zadeva: **Poziv k dopolnitvi zahteve za posredovanje osebnih podatkov o transakcijskih računih fizičnih oseb**

Spoštovani,

Dne xx.xx.xxxx smo prejeli Vašo zahtevo za posredovanje podatkov iz registra transakcijskih računov, ki se nanašajo na fizične osebe, ki niso zasebniki (**dolžniki...**).

Zakon o plačilnem prometu (Uradni list RS, št. 110/06, uradno prečiščeno besedilo; v nadaljevanju ZPlaP) v 28. členu določa, da so podatki, ki se vodijo v registru transakcijskih računov in se nanašajo na fizične osebe, osebni podatki (razen podatki zasebnikov v delu, ki se nanaša na njihovo dejavnost). Drugi odstavek 29. člena ZPlaP določa, da lahko podatke iz registra, ki se nanašajo na fizične osebe, poleg imetnika transakcijskega računa (podatke, ki se nanašajo nanj) in izvajalcev plačilnega prometa (za namene iz tretjega odstavka 28. člena tega zakona) pridobijo tudi osebe in drugi subjekti, za katere zakon določa pravno podlago in namen posredovanja osebnih podatkov.

V tretjem odstavku 29. člena ZPlaP opredeljuje zahtevo za pridobitev osebnih podatkov iz registra transakcijskih računov. Zahteva mora vsebovati ime in priimek oz. firmo, naslov in podpis prosilca. V skladu s tem členom ZPlaP mora prosilec za identifikacijo imetnika transakcijskega računa v zahtevi navesti tudi ime, priimek in

davčno številko imetnika, katerega podatke zahteva. Poleg tega mora zahteva oseb in drugih subjektov, za katere zakon določa pravno podlago in namen posredovanja podatkov, vsebovati navedbo pravne podlage (zakonskih določb, iz katerih izhaja upravičenost za pridobitev osebnih podatkov) in namena obdelave osebnih podatkov. Če poseben zakon predpisuje, da mora oseba za pridobitev osebnih podatkov z listinami izkazati pravni interes, morajo biti zahtevi priložene tudi kopije teh listin (npr. listina, ki je izvršilni naslov, vključno s klavzulo o izvršljivosti oz. z drugimi sestavinami, ki dokazujejo izvršljivost, po zakonu, ki ureja izvršbo in zavarovanje).

Banka Slovenije osebnih podatkov iz registra transakcijskih računov ne posreduje, če zahteva ne vsebuje vseh elementov, navedenih v prejšnjem odstavku.

V zvezi z Vašo zahtevo za posredovanje podatkov o transakcijskih računih fizičnih oseb, ki niso zasebniki, Vam sporočamo, da le-ta ne vsebuje:

(izbereš, ostalo izbrišeš oz. ustrezno opišeš)

- potrebnih podatkov o prosilcu (ime in priimek oz. firma, naslov in podpis prosilca),
- potrebnih podatkov o imetniku računa (ime, priimek in davčna številka fizične osebe),
- pravilne davčne številke o imetniku računa,
- navedbe namena obdelave zahtevanih osebnih podatkov (npr.: navedba konkretne zadeve, v katerih se potrebuje podatek o transakcijskem računu),
- kopije listin, s katerimi se izkazuje pravni interes (npr. sklep o izvršbi z dokazilom o pravnomočnosti),
- ustrezno izkazane pravne upravičenosti, ki jo izkazuje na podlagi kopije listin, priloženih k zahtevi (listina nima izvršljivega naslova, vključno s klavzulo o izvršljivosti oz. z drugimi sestavinami, ki dokazujejo izvršljivost, po zakonu, ki ureja izvršbo in zavarovanje; listina ni pravnomočna; zahtevani podatki o imetniku računa, navedeni na vlogi in listini, se ne ujemajo).

Pozivamo Vas, da v roku **30 dni po prejemu tega poziva** Vašo zahtevo za posredovanje podatkov iz registra transakcijskih računov ustrezno **dopolnite**, v primeru, da od zahteve odstopate, pa nas o tem pisno obvestite.

Lep pozdrav

Uradna oseba, ki vodi postopek:
Barbara Jemec

Aleksander
Črnugelj

Majda Kisel

Priloga 2. Primer računa, ki ga je potrebno izstaviti

**BANKA
SLOVENIJE**
EVROSISTEM

BANK OF SLOVENIA
Slovenska 35
1505 Ljubljana
Slovenija
Tel.: +386 1 47 19 000
Telex: 31214 BS LJB SI
Fax: +386 1 25 15 516

naziv
naslov

pošta

Ljubljana,

Ident. št. za DDV:

RAČUN št.: 29.40-...../2008

Datum opravljene storitve:

Opis	Št. poizved b	Cena na enoto brez DDV	Vrednost brez DDV v EUR
1. Posredovanje podatkov iz registra transakcijskih računov na podlagi pogodbe DDV (20%)	1
SKUPAJ ZA PLAČILO		

Tarifa se plačuje v skladu s Sklepom o tarifi za zaračunavanje nadomestil za storitve Banke Slovenije (Uradni list RS, št. 131/06).

Skupni znesek obračuna storitev nakažite v 8 dneh od izdaje obračuna na naš poravnalni račun:

01000-0000100090 z vrsto posla: A3011 in sklicem 311200010-..., ki je sestavljen po modelu 05.

Aleksander
Črnugelj

Plačilni in poravnalni sistemi

Majda Kisel

Priloga 3. Primer dopisa – poizvedovanje po podatkih pravnih oseb

**BANKA
SLOVENIJE**
EVROSISTEM

BANK OF SLOVENIA
Slovenska 35
1505 Ljubljana
Slovenija
Tel.: +386 1 47 19 000
Telex: 31214 BS LJB SI
Fax: +386 1 25 15 516

poizvedovalec

: 29.40-xxxx/08-xx

Oznaka

Datum : xx.xx.xxxx

Zadeva: Poizvedba po številki transakcijskega računa

Spoštovani,

Dne xx.xx.xxxxx smo prejeli Vaš dopis (oznaka:...), s katerimi nas naprošate za posredovanje podatkov iz registra transakcijskih računov za naslednje dolžnike: ...
s.p. ali pravno osebo (davčna številka:...)...

Podatki v registru transakcijskih računov, ki se nanašajo na pravne osebe in zasebnike, se v skladu z 29. členom Zakona o plačilnem prometu (Ur. l. RS, št. 110/06-UPB-3, 102/07) štejejo kot javni podatki ter so tudi javno objavljeni na spletni strani Banke Slovenije (www.bsi.si) ter izražajo stanje predhodnega delovnega dne. Podatki iz registra transakcijskih računov, ki pa se nanašajo na fizične osebe, ki niso zasebniki, so v skladu s tem zakonom osebni podatki ter je z njimi potrebno ravnati v skladu z Zakonom o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 94/07-UPB-1). Zakon o plačilnem prometu v drugem odstavku 29. člena tudi določa osebe oziroma subjekte, ki lahko pridobijo osebne podatke iz registra.

V prilogi vam pošiljamo izpis iz spletne strani na dan xx.xx.xxxx, ki se nanaša na podatke iz registra transakcijskih računov o iskanih pravnih osebah oz. zasebnikih. Glede na javno dostopnost podatkov iz registra transakcijskih računov, ki se nanašajo na pravne osebe in zasebnike, vas prosimo, da si v prihodnje (če imate to možnost) tovrstne podatke poiščete na naši spletni strani (www.bsi.si).

Lep pozdrav

Aleksander
Črnugelj

Plačilni in poravnalni sistemi

Majda Kisel

Priloga:

- izpis podatkov iz registra transakcijskih računov o iskanih pravnih osebah oz. zasebnikih iz spletne strani Banke Slovenije na dan **xx.xx.xxxx**

Priloga 4. Primer dopisa poizvedovanje po podatkih pravnih oseb (ni v registru)

BANK OF SLOVENIA
Slovenska 35
1505 Ljubljana
Slovenija
Tel.: +386 1 47 19 000
Telex: 31214 BS LJB SI
Fax: +386 1 25 15 516

poizvedovalec

Oznak : 29.40-xxxx/08-xx
Datum : xx.xx.xxxx

Zadeva: **Poizvedba po številki transakcijskega računa**

Spoštovani,

Dne xx.xx.xxxxx smo prejeli Vaš dopis (oznaka:...), s katerimi nas naprošate za posredovanje podatkov iz registra transakcijskih računov za naslednje dolžnike: ...
s.p. ali pravno osebo (davčna številka:...)...

Podatki v registru transakcijskih računov, ki se nanašajo na pravne osebe in zasebnike, se v skladu z 29. členom Zakona o plačilnem prometu (Ur. l. RS, št. 110/06-UPB-3, 102/07) štejejo kot javni podatki ter so tudi javno objavljeni na spletni strani Banke Slovenije (www.bsi.si) ter izražajo stanje predhodnega delovnega dne. Podatki iz registra transakcijskih računov, ki pa se nanašajo na fizične osebe, ki niso zasebniki, so v skladu s tem zakonom osebni podatki ter je z njimi potrebno ravnati v skladu z Zakonom o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 94/07-UPB-1). Zakon o plačilnem prometu v drugem odstavku 29. člena tudi določa osebe oziroma subjekte, ki lahko pridobijo osebne podatke iz registra.

V prilogi vam pošiljamo izpis iz spletne strani na dan xx.xx.xxxx, ki se nanaša na podatke iz registra transakcijskih računov o iskanih pravnih osebah oz zasebnikih. Glede na javno dostopnost podatkov iz registra transakcijskih računov, ki se nanašajo na pravne osebe in zasebnike, vas prosimo, da si v prihodnje (če imate to možnost) tovrstne podatke poiščete na naši spletni strani (www.bsi.si).

Lep pozdrav

Aleksander
Črnugelj

Plačilni in poravnalni sistemi

Majda Kisel

Priloga:

- izpis podatkov iz registra transakcijskih računov o iskanih pravnih osebah oz. zasebnikih iz spletne strani Banke Slovenije na dan **xx.xx.xxxx**

Priloga 5. Seznam transakcijskih računov

Priimek in ime / Naziv Opravična številka	Davčna	Status računa	Zaprt	Vrsta računa	Oznaka R*	Številka računa	Pri banki
KATJA BEZJAK I 5226/2003	88332689	odprt		A		04123- 0234221259	Nova Kreditna banka Maribor d.d.
KATJA BEZJAK I 5226/2003	88332276	zaprt	18.01.2 007	A		05100- 7004614789	Abanka Vipa d.d.

Vrste računov:

A - TRR fizične osebe - posameznika (v evrih in devizah)

H - TRR fizične osebe - posameznika v postopku osebnega stečaja (v evrih in devizah)

* Oznaka R pomeni, da je banka zaradi pomanjkanja sredstev na tem računu, v skladu z zakonom, ki ureja izvršbo in zavarovanje ali zakonom, ki ureja davčni postopek, vzpostavila evidenco o neizvršenih sklepih za izvršbo ali prisilno izterjavo. Podatek je informativne narave in je veljaven na dan, ko ga banka posreduje v register. Podatek izkazuje pomanjkanje sredstev za poplačilo določene obveznosti imetnika na računu.

Priloga 6. Reklama

POIZVEDOVANJE PO TRANSAKCIJSKIH RAČUNIH FIZIČNIH OSEB

Podatki o transakcijskih računih in njihovih imetnikih se vodijo v registru transakcijskih računov pri Banki Slovenije. Dostop do podatkov o računih fizičnih oseb, ki se štejejo kot osebni podatki, je omejen in omogočen le upravičenim prosilcem po teh podatkih.

Z namenom pridobiti podatke o računih fizičnih oseb se na Banko Slovenije obrača veliko število prosilcev, med katerimi večji del predstavljajo odvetniki, ki podatke potrebuje za pripravo predloga za izvršbo ali v drugih postopkih zastopanja stranke. Banka Slovenije tako dnevno prejme skupaj prek 400 pisnih zahtev za posredovanje podatkov o računih fizičnih oseb. Glede na to, da je dostop do teh podatkov omejen in dovoljen le upravičenim prosilcem, je temu primerno zahteven in dolgotrajen postopek preverjanja upravičenosti prosilca do podatkov, pridobivanja in posredovanja podatkov.

Z namenom, da se prosilcem omogoči čim enostavnejši in hitrejši način poizvedovanja po osebnih podatkih iz registra transakcijskih računov, Banka Slovenije poleg pisnega načina poizvedovanja omogoča tudi **elektronski način poizvedovanja** po teh podatkih.

Oddaja zahteve na elektronski način:

Vsak prosilec ima namreč možnost oddati zahtevo na elektronski način – **prek spletnega obrazca Banke Slovenije** (<https://www.bsi.si/aplikacije/register/>). Za ta namen mora prosilec razpolagati z dostopom do Interneta in kvalificiranim digitalnim potrdilom (SIGOV-CA, SIGEN-CA, POSTARCA, HALCOM ali ACNLB). Ob oddaji zahteve prek spletnega obrazca prosilec le-tega izpolni z vsemi zahtevanimi podatki in dokumenti ter ga elektronsko podpiše s kvalificiranih digitalnim potrdilom. Podrobna navodila za pripravo okolja za uporabo spletnega obrazca in pravilno izpolnjevanje le-tega so objavljena na spletni strani Banke Slovenije (<http://www.bsi.si/placilni-sistemi.asp?MapaId=1147>). Podatki o iskanih računih fizičnih oseb se pri tem pošljejo upravičenim prosilcem po navadni pošti.

Prednosti tega načina poizvedovanja se kažejo predvsem v enostavnem in hitrem načinu oddaje zahteve, ki je takoj po oddaji že dostavljena Banki Slovenije. Poleg tega enostavnejši postopek reševanja tako oddanih zahtev na strani Banke Slovenije posledično omogoča tudi hitrejšo dostavo iskanih podatkov o računih fizičnih oseb upravičenim prosilcem.

Elektronsko pošiljanje podatkov o računih fizičnih oseb:

Poleg elektronske oddaje zahteve se lahko prosilci z Banko Slovenije pogodbeno dogovorijo tudi o elektronskem pošiljanju podatkov o računih fizičnih oseb. Za sklenitev pogodbe zainteresirani prosilec zaprosi Banko Slovenije. Pri tem načinu poizvedovanja prosilec prav tako odda zahtevo prek spletnega obrazca, podatke o iskanih računih fizičnih oseb pa Banka Slovenije posreduje upravičenemu prosilcu na elektronski način – prek zaščitene spletne strani.

Poleg že omenjenih prednosti elektronskega načina oddaje zahteve pa se **dodatna prednost** tega kaže v še hitrejši dostopnosti do iskanih podatkov o računih fizičnih oseb, saj so le-ti upravičenemu prosilcu dostopni prek zaščitene spletne strani takoj po obdelavi zahteve s strani Banke Slovenije.

Podrobne informacije o možnih načinih poizvedovanja po osebnih podatkih iz registra so dostopne na spletni strani Banke Slovenije (<http://www.bsi.si/placilni-sistemi.asp?MapaId=1147>), dodatne informacije pa lahko pridobite na telefonski številki 01/4719-576.

Ljubljana, 7.1.2009
Banka Slovenije, Plačilni in poravnalni sistemi

Priloga 7. Pregled osnovnih tarifnih postavk za poslovanje preko transakcijskega računa za komitente - fizične osebe (rezidente)

<u>Naziv banke</u>	<u>Datum veljavnosti</u>	<u>Odprtje</u>	<u>Vodenje (mesečno)</u>	<u>Zaprtje</u>
<u>ABANKA VIPA d.d.</u>	01.02.2009	0,00	1,95	4,50
<u>BANKA CELJE d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,99	4,10
<u>BANKA KOPER d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,30	5,00
<u>BANKA SPARKASSE d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,95	16,69
<u>BKS BANK AG</u>	01.01.2009	0,00	1,70	5,00
<u>DELAVSKA HRANILNICA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,04	12,52
<u>DEŽELNA BANKA SLOVENIJE d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,80	4,20
<u>GORENJSKA BANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,99	4,55
<u>HRANILNICA IN POSOJILNICA VIPAVA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,46	6,26
<u>HRANILNICA LON d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,75	7,25
<u>HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,80	0,00
<u>NLB d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,96	4,17
<u>NOVA KBM d.d.</u>	01.02.2009	0,00	1,85	5,42
<u>POŠTNA BANKA SLOVENIJE d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,63	5,42
<u>PROBANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	2,00	0,00
<u>RAIFFEISEN BANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,99	0,00
<u>SKB BANKA d.d.</u>	01.02.2009	0,00	1,80	4,40
<u>UNICREDIT BANKA SLOVENIJA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	1,70	0,00
<u>VOLKSBANK - LJUDSKA BANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	2,04	3,00

Pregled osnovnih tarifnih postavk za poslovanje preko transakcijskega računa za komitente – pravne osebe, zasebnike in osebe civilnega prava (rezidente)

<u>Naziv banke</u>	<u>Datum veljavnosti</u>	<u>Odprtje</u>	<u>Vodenje (mesečno)</u>	<u>Zaprtje</u>
<u>ABANKA VIPA d.d.</u>	01.02.2009	0,00	10,00	25,00
<u>BANKA CELJE d.d.</u>	02.02.2009	0,00	7,51	0,00
<u>BANKA KOPER d.d.</u>	01.01.2009	0,00	10,00	12,52
<u>BANKA SPARKASSE d.d.</u>	01.01.2009	0,00	6,00	22,00
<u>BKS BANK AG</u>	01.01.2009	0,00	15,00	20,00
<u>DELAVSKA HRANILNICA d.d.</u>	01.02.2009	0,00	7,00	21,00
<u>DEŽELNA BANKA SLOVENIJE d.d.</u>	01.01.2009	0,00	9,00	21,00
<u>FACTOR BANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	0,00	20,00
<u>GORENJSKA BANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	18,20	22,75
<u>HRANILNICA IN POSOJILNICA VIPAVA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	2,92	8,35
<u>HRANILNICA LON d.d.</u>	01.01.2009	0,00	6,26	20,00
<u>HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d.</u>	01.01.2009	0,00	11,00	0,00
<u>NLB d.d.</u>	01.01.2009	0,00	10,85	20,86
<u>NOVA KBM d.d.</u>	01.02.2009	0,00	9,00	20,86
<u>POŠTNA BANKA SLOVENIJE d.d.</u>	01.01.2009	0,00	8,35	16,69
<u>PROBANKA d.d.</u>	01.01.2009	4,20	8,40	21,00
<u>RAIFFEISEN BANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	7,50	20,86
<u>SKB BANKA d.d.</u>	01.02.2009	0,00	10,00	20,86
<u>UNICREDIT BANKA SLOVENIJA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	16,69	20,86
<u>VOLKSBANK - LJUDSKA BANKA d.d.</u>	01.01.2009	0,00	18,00	20,00

Vir: Banka Slovenije, leto 2009 (Banka Slovenije 2009f)

IZJAVA KANDIDATA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Spodaj podpisana Katja Bezjak, rojena 28.11.1983 v Celju, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Primoža Pevcina in dovolim objavo diplomskega dela na spletnih straneh.

Podpis _____

Spodaj podpisana Rus Petra, izjavljam, da sem lektorirala to diplomsko delo.

Podpis _____